

Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

THE VALUE OF LITERATURE IN PRESCHOOL
EDUCATION

Θεοτοκάς Κωνσταντίνος

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Περιεχόμενα

Abstract3

4

7

7

10

16

19

26

31

31

34

37

41

43

46

49

51

Περίληψη

Βασικό αντικείμενο της συγκεκριμένης έρευνας είναι ο ρόλος που διαδραματίζει η λογοτεχνία στην προσχολική αγωγή. Αρχικά θα προσδιοριστεί η έννοια της παιδικής λογοτεχνίας, έτσι ώστε να γίνει κατανοητή η παιδαγωγική αξία που έχει και τα είδη που περιλαμβάνει. Εξάλλου, η ίδια αποτελεί ένα σπουδαίο κεφάλαιο της ζωής κάθε παιδιού. Ακολούθως, θα δοθεί έμφαση στη συσχέτιση της ίδιας με την προσχολική αγωγή, ενώ αναφορά θα γίνει και στον πολύ σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν οι νηπιαγωγοί σε αυτό. Αναμένεται μέσα από τη συγκεκριμένη βιβλιογραφική επισκόπηση να αναδειχθεί η μεγάλη σημασία που έχει η λογοτεχνία για τα παιδιά ως διδακτικό μέσο στην προσχολική ηλικία.

Λέξεις κλειδιά: *προσχολική αγωγή, λογοτεχνία, νηπιαγωγός, παιδική λογοτεχνία*

Abstract

The main subject of this research is the role played by literature in preschool education. First, the concept of children's literature will be defined, so that the pedagogical value it has and the genres it includes can be understood. After all, she is an important chapter in every child's life. Subsequently, emphasis will be placed on its association with preschool education, while reference will also be made to the very important role that kindergarten teachers play in this. It is expected that through this particular bibliographic review, the great importance of literature for children as a teaching tool in preschool age will be highlighted.

Key words: *preschool education, literature, kindergarten teacher, children's literature*

Εισαγωγή

Η συμβολή της λογοτεχνίας στη ζωή των ατόμων είναι αναμφισβήτητη. Αυτό σημαίνει ότι η σημασία που έχει για την εκπαίδευση είναι πολύ μεγάλη, λόγω του ότι η μελέτη διαφόρων λογοτεχνικών έργων μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους μέσα από τα ποικίλα πρότυπα που προβάλλονται σε αυτά. Πιο συγκεκριμένα τα παιδιά μέσω της τέχνης γνωρίζουν τη ζωή και τους ανθρώπους γύρω τους και προετοιμάζονται, με αυτόν τον τρόπο, να βγουν στην κοινωνία και να ενσωματωθούν σε αυτή. Έχοντας ως δεδομένο τη πολυδιάστατη και ωφέλιμη προσφορά της λογοτεχνίας στους ανθρώπους, αλλά και στην κοινωνία γενικότερα, δεν είναι δυνατόν να παραγνωρίζεται η παιδαγωγική της διάσταση και φυσικά η ανάγκη που υπάρχει να προσφέρει την ίδια στα παιδιά από την αρχή κιόλας της φοίτησής τους στο σχολικό πλαίσιο (Παμουκτσόγλου, 2004).

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η διδασκαλία της λογοτεχνίας στο σχολικό πλαίσιο είναι μία ιδιαίτερη πρόκληση. Το ίδιο είναι ένας προνομιακός χώρος, όπου μέσω της πολυφωνικής εκπαιδευτικής λειτουργίας μπορούν να διευρυνθούν οι ορίζοντες αμφισβήτησης και αναζήτησης των μαθητών με αποτέλεσμα να αναβαθμιστεί το πολιτιστικό και πνευματικό τους επίπεδο. Η επιστήμη της αγωγής σε πολλές περιπτώσεις στηρίζεται σε λογοτεχνικά κείμενα για να πετύχει τους παιδαγωγικούς στόχους που έχει θέσει. Το νηπιαγωγείο, λοιπόν, ως η πρώτη βαθμίδα του εκπαιδευτικού συστήματος, θα πρέπει να αξιοποιεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο κάθε μέσο που διαθέτει για να επιτευχθεί η μύηση των παιδιών στη λογοτεχνία. Ένας μεγάλος αριθμός παιδαγωγών και ψυχολόγων σε ολόκληρο τον κόσμο τονίζουν ότι η νηπιακή ηλικία είναι ιδιαίτερα επιδεκτική στην τέχνη, εξαιτίας του ότι σε αυτή αναπτύσσονται ραγδαία η συναισθηματική και η γνωστική εξέλιξη των νηπίων. Γι' αυτόν τον λόγο τότε θα πρέπει να δημιουργηθεί το υπόβαθρο, το οποίο θα επιτρέπει σε κάθε παιδί στο μέλλον να δεχτεί πράγματα πολύ πιο πολύπλοκα και ουσιώδη (Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992).

Γενικά, είναι αποδεκτό ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας εξελίσσονται ραγδαία. Επιπλέον οι μεταβολές που συντελούνται κατά τη διάρκεια των πρώτων έξι ετών της ζωής τους είναι ταχύτατες, καθοριστικές και πολύ σημαντικές για την υπόλοιπη ζωή τους. Σε αυτό το πλαίσιο ο ρόλος της παιδικής λογοτεχνίας είναι πολύ σημαντικός όχι

μόνο ως αισθητικό μέσο, αλλά και ως διδακτικό εργαλείο. Πιο συγκεκριμένα υποβοηθά τα παιδιά και τα καθοδηγεί ως προς τον βέλτιστο τρόπο εκδήλωσης και βελτίωσης των τάσεων που έχουν σχετικά με την απόλαυση και τη θέαση του ωραίου (Κανατσούλη, 2002). Κάθε γνήσιο λογοτεχνικό έργο μπορεί να προκαλέσει μεγάλη αισθητική συγκίνηση, η οποία είναι αναγκαία για να προετοιμαστούν οι μικροί αναγνώστες να δεχτούν τα μηνύματα που περιλαμβάνει. Αυτό σημαίνει ότι τα καταξιωμένα λογοτεχνήματά ασκούν άμεση αγωγή μέσα από τις ιδέες που προσφέρουν και φυσικά έμμεση αισθητική διαπαιδαγώγηση μέσω της αρμονικής οργάνωσης και της συνέχισης των μηνυμάτων και των νοημάτων τους. Τα παιδικά λογοτεχνικά βιβλία, παρόλο που είναι κατεξοχήν έργα τέχνης, δεν έχουν σταματήσει να διατηρούν και την παιδευτική αξία τους. Έτσι, μετατρέπονται σε αρωγοί στην προσπάθεια που κάνουν οι γονείς και οι παιδαγωγοί να επιτύχουν την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των παιδιών (Γιαννικοπούλου, 2001).

Η λογοτεχνία που απευθύνεται στα παιδιά τους προσφέρει τις πρώτες λογοτεχνικές εμπειρίες, με βάση τις οποίες θα τεθούν οι προσδοκίες τους σχετικά με το τι αποτελεί η λογοτεχνία. Η προσέγγιση του λογοτεχνικού πλαισίου στο νηπιαγωγείο είναι μία αναγνωστική περιπέτεια μεταξύ των νηπιαγωγών και των παιδιών. Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας είναι ιδιότυποι αναγνώστες. Αυτό σημαίνει ότι είναι έμμεσοι αναγνώστες, θεατές και ακροάτες, εφόσον ακόμα δεν γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή. Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος του νηπιαγωγείου είναι κομβικός. Αναλυτικότερα διαμεσολαβεί, έτσι ώστε τα παιδιά να οδηγηθούν στην κατανόηση των λογοτεχνικών συμβάσεων, να κατανοήσουν τον τρόπο ανάγνωσης των ιστοριών, να παρακολουθήσουν την πλοκή που έχουν, να διαφοροποιήσουν όλα τα λογοτεχνικά είδη μεταξύ τους και να εξηγήσουν τον τρόπο δράσης των ηρώων τους (Κανατσούλη, 2002).

Το παιδικό βιβλίο αποτελεί ένα εκ των σημαντικότερων εργαλείων, τα οποία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο της προσχολικής αγωγής. Αυτό οφείλεται κυρίως στην πολλαπλή σημασία που έχουν για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη κάθε παιδιού. Οι εκπαιδευτικοί μέσω της εισαγωγής και της αποτελεσματικής αξιοποίησης της χρήσης των παιδικών βιβλίων μπορούν να μετατραπούν σε σημαντικοί αρωγοί της γλωσσικής εξέλιξης των παιδιών. Μέσω των βιβλίων, τα παιδιά θα μάθουν να αναγνωρίζουν τους ήχους της γλώσσας και τα γράμματα που περιλαμβάνει, καθώς

και να εμπλουτίζουν το λεξιλόγιο που έχουν. Ακόμα, μέσα από τις θεωρίες και τις εικόνες που τα ίδια περιέχουν υπάρχουν μεγάλες πιθανότητες ενεργοποίησης και ενίσχυσης της δημιουργικότητας και της φαντασίας τους. Ταυτόχρονα τα βιβλία βοηθούν να αναπτυχθεί η συναισθηματική και κοινωνική τους ευαισθησία (Παπαδάτος, 2006).

Μέσα από τις ιστορίες τους, τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να μάθουν για διάφορες κουλτούρες ή τρόπους ζωής και με αυτόν τον τρόπο να αναπτύξουν τον σεβασμό και την κατανόηση προς τη διαφορετικότητα. Επιπλέον, μέσω της ανάγνωσης, κάθε παιδί μπορεί να μάθει για την ύπαρξη διαφορετικών συναισθημάτων και ταυτόχρονα να αναπτύξει την ικανότητά του να εκφράζει τα δικά του και να κατανοεί τη συναισθηματική κατάσταση των άλλων. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να αναπτύξει την ενσυναίσθησή του. Τέλος, τα βιβλία ενισχύουν αποτελεσματικά και την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων κάθε παιδιού. Οι χαρακτήρες και οι ιστορίες περιλαμβάνουν μπορούν να φέρουν τα παιδιά σε επαφή με τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, με τις αλληλεπιδράσεις στο πλαίσιο διαφόρων κοινωνικών καταστάσεων και με τη συνεργασία (Αναγνωστοπούλου κ.ά., 2001).

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, στόχος της συγκεκριμένης εργασίας είναι να παρουσιάσει τη συμβολή της λογοτεχνίας στο πλαίσιο της προσχολικής αγωγής. Γι' αυτόν τον λόγο αρχικά στο πρώτο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η παιδική λογοτεχνία. Πιο συγκεκριμένα αφού οριστεί εννοιολογικά η ίδια, θα γίνει λεπτομερής ανάλυση των ειδών που περιλαμβάνει. Ακολούθως, θα γίνει λόγος για τους στόχους που η ίδια έχει, καθώς και για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Στο τέλος του πρώτου κεφαλαίου θα αποτυπωθεί και η παιδαγωγική της αξία. Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο θα γίνει ένας συσχετισμός της παιδικής λογοτεχνίας με την προσχολική αγωγή. Γι' αυτόν τον λόγο, αφού καταγράψει η ύπαρξή της στο συγκεκριμένο πλαίσιο, θα παρουσιαστεί η πολύ σημαντική έννοια της φιλιαναγνωσίας για παιδιά που φοιτούν στην προσχολική εκπαίδευση. Θα ακολουθήσουν η σύνδεση της παιδικής λογοτεχνίας με το ΔΕΠΠΣ της προσχολικής αγωγής και η αναφορά στη συμβολή της στην ανάπτυξη των παιδιών. Τέλος σημαντικό είναι το ότι θα τονιστεί η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην παιδική λογοτεχνία και στους νηπιαγωγούς.

Κεφάλαιο 1: Η παιδική λογοτεχνία

1.1 Ορισμός της παιδικής λογοτεχνίας

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η παιδική λογοτεχνία είναι ένα από τα γνωστότερα και πιο αγαπημένα είδη σε όλους. Αποτελεί μία εκ των πιο ευχάριστων στιγμών της καθημερινότητας των παιδιών στο νηπιαγωγείο, ειδικά όταν οι παιδαγωγοί θα πρέπει να καλέσουν τα παιδιά και να τους διαβάσουν ένα παραμύθι. Βέβαια, τα παραμύθια δεν είναι τα μοναδικά λογοτεχνικά αναγνώσματα, με τα οποία θα έρθουν σε επαφή τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Κουκλοθέατρο, λύχνοι λαχνίσματα, μύθοι, μικρές ιστορίες, θεατρικά και ποιήματα μπορούν να αξιοποιηθούν με παιδαγωγικό τρόπο, αναδεικνύοντας την αξία που έχει η παιδική λογοτεχνία στο πλαίσιο της προσχολικής αγωγής. Γι' αυτόν τον λόγο είναι αναγκαίο αρχικά να οριστεί η ίδια ως έννοια. Σύμφωνα με τον Παπαντωνάκη (2003) τονίζεται ότι όταν αναφέρεται κάποιος στην παιδική λογοτεχνία, δεν νοείται το σύνολο των βιβλίων που έχουν κυκλοφορήσει για τα παιδιά, λόγω του ότι σε αυτά μπορούν να υπάρξουν και δείγματα παραλογοτεχνίας ή χαμηλής αισθητικής αξίας. Τα συγκεκριμένα κείμενα χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός πενιχρού λεξιλογίου και δεν επιδιώκουν να υλοποιήσουν κάποιο συγκεκριμένο στόχο, πέρα ίσως από την ευχαρίστηση και έναν ελάχιστο βαθμό διδακτισμού.

Αντίστοιχα, η Κανατσούλη (2003) αναφέρει ότι είναι πολύ δύσκολο να δοθεί ένας ορισμός στην παιδική λογοτεχνία, ενώ όσες προσπάθειες έχουν γίνει γύρω από αυτό το ζήτημα απέτυχαν. Ένας τρόπος για να μπορέσει να γίνει κάτι τέτοιο θα ήταν μέσω της σύγκρισης με την αντίστοιχη λογοτεχνία των ενηλίκων. Έτσι, θεωρείται ότι η παιδική λογοτεχνία παρουσιάζει διαφορές από την αντίστοιχη που αφορά τους ενήλικες όχι στο είδος, αλλά στον τρόπο, εφόσον όταν κάποιος γράφει για παιδιά χρησιμοποιεί ακριβώς τα ίδια στάνταρ όπως και όταν γράφει για τους ενήλικες. Επιπλέον, τα παιδικά βιβλία σε κάθε περίπτωση οφείλουν να είναι εύληπτα, να σχετίζονται με το λεξιλόγιο και με τις εμπειρίες των παιδιών, να προωθούν την ενεργητική δράση και όχι τη στασιμότητα, αλλά και να περιλαμβάνουν διαλόγους, περιγραφές και γεγονότα. Άλλο ένα βασικό χαρακτηριστικό τους είναι ότι οι πρωταγωνιστές οφείλουν τις περισσότερες φορές να είναι παιδιά, ενώ η γλώσσα, στην οποία γράφονται να προσανατολίζεται στην αντίστοιχη των παιδιών. Είναι

αναγκαία η χρήση συμβάσεων και αντίστοιχα η εξέλιξη των ιστοριών με την αξιοποίηση εμφανών ηθικών σχηματοποιήσων, οι οποίες συνήθως αγνοούνται εκ μέρους της λογοτεχνίας των ενηλίκων. Επιπλέον, θα πρέπει τα παιδικά αναγνώσματα να έχουν μία διακριτή δομή και να περιλαμβάνουν μέσα στοιχεία του φανταστικού, του μαγικού, της περιπέτειας και της απλότητας (Κανατσούλη, 2003).

Η παιδική λογοτεχνία αποτελεί έναν πολύ ιδιαίτερο κλάδο της λογοτεχνίας, ο οποίος τα τελευταία χρόνια γνώρισε σημαντική ανάπτυξη σε ολόκληρο τον κόσμο τόσο σαν πρωτότυπη παραγωγή όσο και σαν μελέτη αυτής. Ο συγκεκριμένος όρος διχοτομεί στην ουσία τη λογοτεχνία, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται δύο ξεχωριστά μεταξύ τους σκέλη: από τη μία υπάρχει η παιδική λογοτεχνία ή αλλιώς η λογοτεχνία για παιδιά και από την άλλη η λογοτεχνία για ενηλίκους. Πέρα από αυτό, όμως, αποδεικνύεται ότι οι συγκεκριμένοι τομείς βρίσκονται σε άμεση αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ τους αρχικά γιατί η λογοτεχνία για παιδιά μπορεί να διαβαστεί εκ μέρους των ενηλίκων, που πολλές φορές θα λειτουργήσουν ως λογοκριτές και ανάλογα είτε θα απαγορεύσουν είτε θα επιτρέψουν στα παιδιά τα συγκεκριμένα αναγνώσματα. Στη συνέχεια το ένα είδος λογοτεχνίας τροφοδοτεί το άλλο, με αποτέλεσμα να υπάρχει μία σχέση αμοιβαιότητας, εξαιτίας του ότι τα κείμενα που είναι γραμμένα για παιδιά μπορούν να μεταμορφωθούν σε αντίστοιχα για ενηλίκους ή να συμβεί το αντίστροφο, δηλαδή τα κείμενα των ενηλίκων να διασκευαστούν για να διαβαστούν εκ μέρους των παιδιών (Παπαντωνάκης, 2003).

Με βάση τον ποιητή Hollindale (όπως αναφέρεται στην Κανατσούλη (2003) στο πλαίσιο των προσπαθειών να οριστεί το αντικείμενο της λογοτεχνίας για παιδιά εισήγαγε την πολύ σημαντική έννοια της παιδικότητας, η οποία διαφοροποίησε τις απόψεις σχετικά με τα παιδιά και με το είδος λογοτεχνίας που απευθύνεται σε αυτά. Έτσι, ο ίδιος θεώρησε ότι μέσα σε αυτή θα πρέπει να αλληλοκαθορίζονται και να συνυπάρχουν τρεις πολύ σημαντικές παράμετροι: οι ενήλικες, τα βιβλία και τα παιδιά. Στην ουσία, παιδικότητα είναι το να είναι τα παιδιά δυναμικά, να έχουν φαντασία, να πειραματίζονται, να αλληλοεπιδρούν και να καινοτομούν. Αυτό σημαίνει ότι η συγκεκριμένη έννοια δεν αφορά την ηλικιακή περίοδο του παιδιού μέχρι και να ενηλικιωθεί. Η αξία της δεν εξαρτάται από τις γνώσεις που θα συγκεντρώσουν τα παιδιά μέχρι να γίνουν συνέχεια ενήλικες, αλλά από τα βιώματα που θα αποκομίσουν από το συγκεκριμένο στάδιο της ζωής τους και από την αυτονομία που θα έχουν αυτά

τα βιώματα σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ηλικιακές τους φάσεις. Για τα παιδιά το γεγονός αυτό έχει μεγάλη αξία λόγω του ότι οι εμπειρίες του παρόντος θα τα βοηθήσουν να έχουν καλύτερη επίγνωση των καταστάσεων. Έτσι, το κυρίαρχο σημείο για να οριστεί η παιδική λογοτεχνία είναι ότι πρόκειται για ένα σύνολο κειμένων που παρουσιάζουν ορισμένα κοινά και μυθοπλαστικά χαρακτηριστικά, που μπορούν να ενεργοποιηθούν, κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης από τα παιδιά (Κανατσούλη, 2003).

Με το πέρασμα των ετών ένας μεγάλος αριθμός έγκριτων επιστημόνων και μελετητών θέλησαν να ορίσουν με τη σειρά τους την παιδική λογοτεχνία. Σχετικά με αυτό, ο Αναγνωστόπουλος (όπως αναφέρεται στον Παπαντωνάκη, 2003), τονίζει ότι στο πλαίσιο της παιδικής λογοτεχνίας συμπεριλαμβάνονται καλλιτεχνικά δημιουργήματα των ενηλίκων, απότερος στόχος των οποίων είναι να προσφέρουν στα παιδιά τη χαρά, την αισθητική απόλαυση και το νόημα της ζωής και συγχρόνως να τους μεταλαμπαδεύσουν μηνύματα και αρχές που έχουν χαρακτήρα ανθρωποπλαστικό. Έτσι, μέσω του όρου της παιδικής λογοτεχνίας νοούνται κυρίως τα λογοτεχνήματά των ενηλίκων που απευθύνονται στα παιδιά και έχουν μεγάλη αισθητική αξία. Αντίστοιχα, η Δελώνη (όπως αναφέρεται στις Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992), αναφέρει ότι η παιδική λογοτεχνία είναι ένα πλαίσιο, μέσα στον οποίο μπορούν να συνυπάρξει κάθε άρτιο λογοτεχνικό έργο που απευθύνεται είτε με έμμεσο είτε με άμεσο τρόπο στα ενδιαφέροντα και στις απαιτήσεις που έχουν τα παιδιά που βρίσκονται στην νηπιακή, στην παιδική και στην εφηβική ηλικία και που ανταποκρίνεται στο συναισθηματικό, στο γλωσσικό και στο αντιληπτικό επίπεδο αυτών.

Με τη σειρά της η Πέτροβιτς-Ανδρουτσόπουλου (1990) αναφέρει πως η παιδική λογοτεχνία είναι η τέχνη του λόγου που μπορεί να καλλιεργηθεί εκ μέρους των ενηλίκων και να απευθυνθεί κυρίως στα παιδιά είτε επιδιώκοντας κάτι τέτοιο οι δημιουργοί της, είτε και όχι. Αυτό σημαίνει ότι είναι ένα σύνολο από αισθητικά δικαιωμένα κείμενα που μπορούν να ψυχαγωγήσουν τα παιδιά και να βελτιώσουν την πνευματική τους καλλιέργεια. Πιο συγκεκριμένα έχουν τη δυνατότητα να τα βοηθήσουν να αναπτύξουν την ικανότητα τους σχετικά με την αντίληψη της ομορφιάς, να ολοκληρώσουν την προσωπικότητά τους και να διαμορφώσουν την ελεύθερη συνείδησή τους. Αντίστοιχα, εκ μέρους της ίδιας καταγράφονται και τα

κύρια σημεία, μέσα από τα οποία μπορεί να κατανοηθεί η παιδική λογοτεχνία. Τα συγκεκριμένα ως προς τη μορφή είναι η ανυπαρξία σαρκασμού και βωμολοχιών, η απλότητα του λόγου, η συντομία των περιγραφών και των αφηγήσεων και η απλή διαγραφή των χαρακτήρων, χωρίς να γίνεται κάποια επίμονη προσπάθεια ψυχογράφησής τους. Ως προς το περιεχόμενο οι υποθέσεις έχουν ένα ξεκάθαρο πλαίσιο, ενώ η πλοκή τους είναι γρήγορη και έντονη. Κυρίως υπάρχει διάχυτο το αίσθημα ότι οι αναγνώστες αποτελούν αντικείμενο αγάπης για τους συγγραφείς και φυσικά στο τέλος επέρχεται η κάθαρση (Πέτροβιτς-Ανδριτσοπούλου, 1990).

Στη συνέχεια ο Γιάκου (όπως αναφέρεται στην Παπαβασιλείου-Χαραλαμπίκη, 2002) τονίζει ότι μέσω του όρου παιδική λογοτεχνία δεν νοούνται όλα τα λογοτεχνήματα που έχουν γράψει ή γράφουν τα παιδιά. Σε αντίθεση με αυτό, εδώ συμπεριλαμβάνεται κάθε αισθητικώς δικαιωμένο λογοτεχνικό κείμενο που μπορεί να κάνει το παιδί να έρθει σε επαφή με την τέχνη και πιο συγκεκριμένα με τη λογοτεχνία. Τα συγκεκριμένα κείμενα είναι κατά κύριο λόγο δημιουργήματα των ενηλίκων, λόγω του ότι μόνο αυτοί διαθέτουν την απαραίτητη ικανότητα και ωριμότητα να προσφέρουν στα παιδιά την αισθητική συγκίνηση της τέχνης. Σχετικά με αυτό η Κατσίκη-Γκίβαλου (2005) θεωρεί ότι η παιδική λογοτεχνία αποτελεί ένα κομμάτι της λογοτεχνίας και μία καλλιτεχνική έκφραση, η οποία, όπως κάθε άλλη τέχνη, έχει τη δική της αξία, αφού έχει δικαιωθεί στον αισθητικό τομέα.

1.2 Τα είδη της παιδικής λογοτεχνίας

Για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας υπάρχει ένα μεγάλο σύνολο από έργα λογοτεχνικού περιεχομένου. Τα είδη αυτά είναι τα ακόλουθα:

Η ποίηση

Η ποίηση για παιδιά, έτσι όπως αυτή διαμορφώθηκε μέχρι και σήμερα, συμπεριλαμβάνει κάθε δημιουργία που μπορεί να συναντήσει κανείς και στην αντίστοιχη των ενηλίκων. Απομακρύνεται από την απλοϊκότητα, τους αυστηρούς στίχους και τον διδακτισμό, χαρακτηριστικά τα οποία τα προηγούμενα χρόνια μπορεί να υποβάθμιζαν την αισθητική απόλαυσή της απέναντι στην απαγγελία. Τα θέματά

της προέρχονται κυρίως από τη φύση, τα προβλήματα της κοινωνίας, τον τεχνολογικό πολιτισμό και τα αιτήματα της σύγχρονης εποχής. Σχετικά με την ομοιοκαταληξία και το ύφος τους, περίπου από το 1970 η πρώτη έχει υποχωρήσει, ενώ όλο και μεγαλύτερο έδαφος κερδίζουν ο εσωτερικός ρυθμός και το ελεύθερο μετρό. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί είναι απλή και οικεία, με αποτέλεσμα να δημιουργείται με αυτόν τον τρόπο μια ζεστή ατμόσφαιρα (Μαλαφάντης, 2006).

Τέλος, όπως υποστηρίζει και ο Ευάγγελου (2006), η ποίηση έχει έναν χαρακτηριστικό ρομαντισμό και λυρισμό και θεμελιώνεται κυρίως πάνω στα βιώματα των παιδιών. Εξαιτίας αυτού, ένας μεγάλος αριθμός ποιημάτων αναφέρονται σε πρόσωπα που είναι οικεία σε αυτά, όπως είναι οι παππούδες και οι γιαγιάδες, ή που ανήκουν στον ευρύτερο περίγυρό τους.

Τα παραμύθια

Δεν είναι καθόλου εύκολη η διαδικασία του εννοιολογικού καθορισμού των παραμυθιών και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Αντίθετα, η διάκρισή τους από τους θρύλους και τους μύθους, με τους οποίους πολλές φορές συγχέονται σε εννοιολογικό επίπεδο στην αντίληψη των ατόμων, είναι δύσκολη και ιδιαίτερα λεπτή. Γενικότερα, τα παραμύθια είναι φανταστικές διηγήσεις, οι οποίες εκτυλίσσονται πέρα από την πραγματικότητα. Αυτό σημαίνει ότι δεν περιγράφουν γεγονότα της καθημερινότητας. Ακόμα, οι πρωταγωνιστές των παραμυθιών τις περισσότερες φορές έχουν μαγικές δυνάμεις και μπορούν να κάνουν θαύματα και υπεράνθρωπες πράξεις. Έτσι, γίνεται σαφές ότι δεν πρόκειται για πρόσωπα της καθημερινής ζωής. Ο κόσμος των παραμυθιών είναι ξεκάθαρα ονειρικός, λυρικός και φανταστικός (Μαλαφάντης, 2006).

Όπως υποστηρίζει ο Μαντάς (1972, όπως αναφέρεται στον Μαλαφάντη, 2011) τα παραμύθια αποτελούν φανταστικές διηγήσεις, οι οποίες βρίσκονται εκτός χρόνου και τόπου. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχουν σε συγκεκριμένο τόπο ή χρόνο, ενώ τα πρόσωπά τους δεν αποτελούν τμήμα πραγματικών διηγήσεων. Βέβαια, θα πρέπει να τονιστεί, ότι παρά το ότι δεν ανταποκρίνονται σε βιώματα της καθημερινότητας, διαβάζονται και ακούγονται με πολύ ευχάριστο τρόπο τόσο που τους ενήλικες όσο και από τους μικρότερους αναγνώστες. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι τα

παραμύθια μπορεί να εκφράζουν τη βιωματική κατάσταση κάθε πρωτόγονου λαού ή την θρησκευτική πίστη του, λόγω του ότι περιλαμβάνουν χαρακτηριστικά των πρωτόγονων ατόμων, τα οποία ξεπερνούν την ηθική και τη λογική της σύγχρονης κοινωνίας (Μαλαφάντης, 2011).

Οι μύθοι

Οι μύθοι ανήκουν στην παιδική λογοτεχνία και έχουν ως βασικό χαρακτηριστικό τους τη μεγάλη συσχέτιση του φανταστικού με το πραγματικό, έτσι ώστε να μπορούν πολύ δύσκολα να διαχωριστούν. Γενικότερα, οι ίδιοι αποτελούν ένα από τα παλαιότερα και αρχαιότερα είδη της λογοτεχνίας για παιδιά. Προέρχονται από την ανάγκη που έχουν οι άνθρωποι να εκφραστούν μέσα από τη χρήση των εικόνων με συγκεκριμένη μορφή. Είναι αποτέλεσμα της δημιουργικής φαντασίας των ατόμων, με απώτερο στόχο να ερμηνευτούν ζητήματα της γύρω πραγματικότητας, όπως είναι η θρησκεία, τα καιρικά φαινόμενα και ο τρόπος δημιουργίας του κόσμου. Αυτό σημαίνει ότι συνιστούν ένα είδος ρομαντικών αφηγήσεων, με τις οποίες οι άνθρωποι προσπάθησαν να εξηγήσουν το πως τελικά έχει δημιουργηθεί ο κόσμος γύρω τους. Ακόμα και από την ετυμολογία του ο όρος «μύθος» φαίνεται ότι αποτελεί μία διήγηση και έναν λόγο, η μετάδοση του οποίου γίνεται στόμα με στόμα. Ένα ακόμα γνώρισμα που έχουν είναι η συντομία τους (Ευαγγέλου, 2006).

Η κύρια θεματολογία των μύθων μπορεί να περιλαμβάνει ιστορίες που έχουν ως πρωταγωνιστές τους ήρωες, θεούς, ζώα ή ανθρώπους. Αυτό σημαίνει, ότι διακρίνονται με βάση το περιεχόμενο που έχουν σε φυσιογνωμικούς, εθνεγερτικούς, κοσμογονικούς και διδακτικούς. Οι μύθοι στοχεύουν αφενός στην τέρψη των αναγνωστών και αφετέρου στη διδαχή τους. Παρουσιάζουν έντονα και παραστατικά πρότυπα, αξίες και συμπεριφορές, επιδιώκοντας να τις μεταδώσουν στους μικρούς αναγνώστες. Εξαιτίας αυτού, στο τέλος περιλαμβάνουν και ένα επιμύθιο ή αλλιώς δίδαγμα (Ευάγγελου, 2006). Οι ίδιοι έχουν ξεκάθαρα παιδαγωγικό χαρακτήρα. Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο ότι κατά τα παλαιότερα χρόνια διδάσκονταν και στα σχολεία με στόχο να καταφέρουν να διαμορφώσουν το ήθος κάθε παιδιού και να το διαπαιδαγωγήσουν. Ο πιο σπουδαίος μυθοποιός των αρχαίων χρόνων υπήρξε ο Αίσωπος, ενώ κύρια χαρακτηριστικά των μύθων του ήταν τα ζώα και τα ηθικά διδάγματα (Ευάγγελου, 2006).

Οι μικρές ιστορίες

Οι συγκεκριμένες ιστορίες αποτελούν πολύ σύντομες διηγήσεις, μέσω των οποίων η πραγματικότητα και η καθημερινή ζωή αντιμετωπίζονται με έναν ξεκάθαρα ρεαλιστικό τρόπο. Στην ουσία είναι η αντανάκλαση της ζωής των μικρών παιδιών, η οποία παρουσιάζεται μέσα από την αξιοποίηση του αφαιρετικού λόγου. Παρόλα αυτά, ο συγκεκριμένος λόγος είναι προσιτός, άμεσος, συγκεκριμένος και οικείος. Αποτέλεσμα είναι τα μικρά παιδιά να μπορούν να τον κατανοήσουν με ευκολία (Κανατσούλη, 2003). Όπως αναφέρθηκε ήδη, το συγκεκριμένο είδος έχει μικρή έκταση, για να κατανοείται πιο εύκολα από τα παιδιά μικρότερων ηλικιών και αμεσότητα όσον αφορά στον λόγο που χρησιμοποιείται για να είναι οικείο με το καθημερινό λεξιλόγιο αυτών. Η θεματολογία των ιστοριών αυτών αφορά ζητήματα που σχετίζονται με τα βιώματα, τις αξίες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Πολύ συχνά οι πρωταγωνιστές είναι ζώα, άνθρωποι ή αντικείμενα. Υπάρχει ένας έντονος ανθρωπομορφισμός, ενώ στο τέλος παρουσιάζεται ένα δίδαγμα, με απώτερο στόχο να μεταδοθούν μηνύματα προς τους μικρούς αναγνώστες (Κανατσούλη, 2004).

Το θέατρο

Άλλο ένα είδος, που ανήκει στην παιδική λογοτεχνία, είναι τα θεατρικά κείμενα, τα οποία αποτελούν έναν ιδιόμορφο μέσο, που μπορεί να αξιοποιηθεί για την παιδεία και την αγωγή των παιδιών. Όπως υποστηρίζει η Δημάκη-Ζώρα (2014), στα πλαίσια του θεάτρου μπορούν να συνδυαστούν ποικίλα χαρακτηριστικά, όπως είναι ο χορός, η κίνηση, το τραγούδι, η μίμηση και η δράση για να βοηθήσουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών. Πρόκειται για ένα μέσο δοκιμασίας, στα πλαίσια του οποίου τα παιδιά μπορούν να πειραματιστούν με τα όριά τους, αλλά και να κατανοήσουν καλύτερα τον εαυτό τους και τους γύρω τους. Η συμμετοχή τους μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους όπως ψυχικά, γλωσσικά, οπτικά και ακουστικά, εκφράζοντας ταυτόχρονα συναισθήματα χωρίς περιορισμό.

Βιβλία γνώσεων

Σύμφωνα με τον Παπαδάτο (2016) τα βιβλία γνώσεων περιλαμβάνουν τις εξής κατηγορίες:

- Τα καθαρά βιβλία, τα μη μυθοπλαστικά. Τα συγκεκριμένα βιβλία δεν έχουν σε καμία περίπτωση μυθοπλαστικό χαρακτήρα, ενώ προσφέρουν γνώσεις που παρουσιάζονται χρησιμοποιώντας επιστημονικό λόγο. Μπορεί να περιλαμβάνουν εικόνες συμπληρωματικές ως προς το κείμενο, ενώ στόχος είναι να παρέχουν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες στους αναγνώστες τους (Καρπόζηλου, 2009).
- Λογοτεχνίζοντα βιβλία, μη μυθοπλαστικά. Στη συγκεκριμένη κατηγορία τα βιβλία δεν έχουν επίσης μυθοπλαστικό χαρακτήρα, χαρακτηρίζονται, όμως, από μία ιδιόμορφη και λογοτεχνίζουσα φύση. Περιλαμβάνουν εικόνες, δεν υπάρχει όμως μία συγκεκριμένη πλοκή (Παπαδάτος, 2012). Σύμφωνα και με τον Παπαδάτο (2016) είναι κάποιες μικρές ιστορίες γνώσεων ή αφορούν γνώσεις που πλαισιώνονται με μικρές και σύντομες αφηγήσεις με στόχο να παρουσιαστεί ένα θέμα και να προσελκυσθεί το ενδιαφέρον των παιδιών.
- Λογοτεχνικά βιβλία γνώσεων, μυθοπλαστικά. Στη συγκεκριμένη κατηγορία εντάσσονται όσα βιβλία είναι δύσκολο να ενταχθούν στα λογοτεχνικά, που είναι μυθοπλαστικά ή στα βιβλία γνώσεων, που είναι πληροφοριακά. Όπως υποστηρίζει ο Παπαδάτος (2016), σε αυτά συμπεριλαμβάνονται παραμύθια και μικρές ιστορίες, που στόχο έχουν την παροχή γνώσεων προς τους μικρότερους αναγνώστες μέσα από ενδιαφέρουσες υποθέσεις.
- Μικτά βιβλία. Πρόκειται για βιβλία γνώσεων, τα οποία συνδυάζουν διάφορα χαρακτηριστικά από τις παραπάνω κατηγορίες (Παπαδάτος, 2016).

Εικονογραφημένα παιδικά βιβλία

Τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία βασίζονται σε έναν συνδυασμό των οπτικών και των λεκτικών αντικειμένων. Έχει διαπιστωθεί ότι έχουν μια ιδιόμορφη και ξεχωριστή δύναμη, ενώ μπορεί να περιλαμβάνουν διάφορα κείμενα. Ασκούν σημαντική

επίδραση στα παιδιά, λόγω του ότι τα βοηθούν να εμπλουτίσουν τα βιώματά τους, να καλλιεργήσουν τις αισθήσεις τους και συγχρόνως, μέσα από τις εικόνες που περιέχουν, να βελτιώσουν τις αναγνωστικές τους ικανότητες. Η εικονογράφηση των βιβλίων αυτών προσφέρει στα παιδιά έναν νέο τρόπο να αντικρίσουν τον γύρο κόσμο και ταυτόχρονα οξύνει την κριτική τους σκέψη και την ευαισθησία τους (Τσιλιμένη, 2003).

Κάθε άνθρωπος είναι μία ξεχωριστή προσωπικότητα και έχει έναν διαφορετικό χαρακτήρα. Αυτό σημαίνει ότι όλα τα άτομα έχουν ξεχωριστές ανάγκες, που μπορεί να βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με την αισθητική, με το φύλο και με την ηλικία τους. Ακριβώς το ίδιο ισχύει και για τα παιδιά. Κάθε ερέθισμα που μπορεί να τους δοθεί εκ μέρους των ενηλίκων θα πρέπει να πληροί ορισμένα κριτήρια, έτσι ώστε να καλύπτονται οι επιθυμίες και οι ανάγκες που έχουν (Αναγνωστοπούλου κ.ά., 2001). Ταυτόχρονα, θα πρέπει να βοηθούνται να οικοδομήσουν αναπαραστάσεις με έναν τρόπο επωφελή και ελκυστικό. Τα λογοτεχνικά έργα που απευθύνονται στα παιδιά προσχολικής ηλικίας πρέπει να ταιριάζουν με τις ανάγκες που έχουν. Γι' αυτόν τον λόγο είναι αναγκαίο να λαμβάνονται υπόψη τα ακόλουθα κριτήρια (Τσιλιμένη, 2003):

- Να χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη αισθητικών μηνυμάτων και να συμβάλλουν στην αισθητική καλλιέργεια των παιδιών. Το πρώτο πράγμα που πρέπει να προσφέρει ένα παιδικό βιβλίο στα παιδιά είναι αναμφίβολα η αισθητική συγκίνηση. Εάν τους δοθούν με σωστό τρόπο οι εικόνες της ζωής ή της φύσης, μπορεί να μετασχηματιστεί ο εσωτερικός τους κόσμος και να προαχθεί ή να εξευγενιστεί το αισθητικό τους κριτήριο.
- Να είναι προσαρμοσμένα στο γλωσσικό επίπεδο των παιδιών. Σε περίπτωση που τα κείμενα δεν μπορούν να συμβαδίσουν με τις λεξιλογικές γνώσεις που έχουν τα παιδιά, δεν θα μπορούν αυτά να τα προσεγγίσουν. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα κείμενα θα πρέπει να περιέχουν αποκλειστικά και μόνο γνωστές λέξεις, αλλά έχοντας ως αφετηρία το βασικό λεξιλόγιο των παιδιών να τους δίνουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν και νέες. Η αναλογία ανάμεσα στις άγνωστες και στις γνωστές λέξεις θα πρέπει να είναι σωστή, για να μπορούν τα παιδιά να παρακολουθήσουν την απαγγελία και την αφήγηση.

- Να είναι αντίστοιχα με τις εμπειρίες των παιδιών. Τα μικρά παιδιά δεν μπορούν με ευκολία να παρακολουθήσουν και έτσι να συγκινηθούν από διάφορα πράγματα ή να κατακτήσουν λέξεις που δεν ταιριάζουν με το γλωσσικό τους επίπεδο.
- Σε κάθε περίπτωση μία κυρία προϋπόθεση που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη είναι η γλώσσα των κειμένων που θα επιλέγονται, η οποία θα πρέπει να είναι συμβατή με την ηλικία των παιδιών, έτσι ώστε αυτά να είναι πιο ευχάριστα και κατανοητά. Κάθε κείμενο είναι αναγκαίο να καλλιεργεί την ευγένεια και την ευαισθησία τους, να ενισχύει τον ανθρωπισμό τους, την ειρήνη, την ισότητα και την αγάπη και τέλος να προάγει τη συνεργασία και την κοινωνικότητα. Τα βιβλία θα πρέπει να ενδυναμώνουν το αίσθημα της αισιοδοξίας και τις ασφάλειας και ταυτόχρονα και να καλλιεργούν στα παιδιά τη σιγουριά και την ηρεμία, χωρίς αυτό να σημαίνει παραποίηση ή αποσιώπηση της αλήθειας (Τσιλιμένη, 2003).
- Τέλος, πολύ σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η εμφάνιση των βιβλίων, η οποία θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεγμένη. Αυτό σημαίνει ότι ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δίνεται στην τεχνική που έχει το τύπωμα, στο μέγεθος του βιβλίου, στο εξώφυλλό του και στην υφή του χαρτιού. Ειδικότερα, όταν πρόκειται για παιδιά προσχολικής ηλικίας, προτείνονται κυρίως διάφορα ρυθμικά ποιήματα, παραμύθια, λεκτικά παιχνίδια, μικρές ιστορίες, μύθοι ή ποιήματα διασκευασμένα και σε κάθε περίπτωση εικονογραφημένα (Αναγνωστοπούλου κ.ά., 2001).

1.3 Η στοχοθεσία της παιδικής λογοτεχνίας

Οι στόχοι που έχει η λογοτεχνία αφορούν διάφορα επίπεδα και μέσα σε αυτούς εντάσσονται η αναπαράσταση και η δημιουργία του κόσμου, η διαδικασία αμφισβήτησης της γύρω πραγματικότητας και η ανύψωση των ανθρώπων στις ανώτερες σφαίρες. Βέβαια, μέσα από τη διαμόρφωση ενός λογοτεχνήματος που αφορά τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη δύο πάρα πολύ σημαντικές παράμετροι, οι οποίες δεν είναι άλλες από τα ιδιαίτερα

χαρακτηριστικά και από τις ανάγκες τους. Οι ανάγκες του ανθρώπου αφορούν σε πολλούς τομείς. Στον ψυχοσυναισθηματικό κυρίως αναζητούν την επικοινωνία με τους γύρω τους, τη δυνατότητα να εκφράσουν τις σκέψεις τους και την ανάγκη να αισθάνονται αυτόνομοι και ασφαλείς. Στον σωματικό τομέα στόχοι είναι η άσκηση και η αυτογνωσία, καθώς και η παρακολούθηση της σωματικής κατάστασης. Αντίστοιχα, στον νοητικό επιδιώκεται η εξοικείωση με τον γύρω κόσμο, η απόκτηση γνώσεων σχετικά με αυτόν και η έκφραση της δημιουργικότητάς τους (Αναγνωστοπούλου κ.ά., 2001).

Τα παιδιά έχουν κάποια χαρακτηριστικά, όπως είναι η ατελής κατανόηση των εννοιών, ο ανιμισμός και ο ανθρωπομορφισμός, η τάση για ταύτιση και μίμηση, οι αδυναμίες κατανόησης της οπτικής των άλλων και ο εγωκεντρισμός. Έτσι, η λογοτεχνία που αφορά τα παιδιά θα πρέπει να εφιστά την προσοχή της στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, για να καλύπτει τις ανάγκες τους, ενθαρρύνοντας ταυτόχρονα τη δημιουργικότητα και την ανάγνωσή τους. Στη σύγχρονη εποχή είναι αποδεκτό ότι κάθε παιδί προσχολικής ηλικίας αναπτύσσεται με γρήγορο τρόπο και οι αλλαγές που συμβαίνουν στη ζωή του, κατά τα πρώιμα χρόνια και πιο συγκεκριμένα μέχρι και να φτάσει στα έξι έτη της ηλικίας του, είναι πολύ σημαντικές και μπορούν να καθορίσουν και να διαμορφώσουν τον μελλοντικό του προσανατολισμό. Αυτό σημαίνει ότι κάθε παιδί αυτής της ηλικίας αλλά θα πρέπει να έρχεται σε επαφή με τη λογοτεχνία όσο γίνεται συντομότερα, για να αυξάνονται οι πιθανότητές του να αγαπήσει το διάβασμα αργότερα. Εξάλλου, η προσχολική ηλικία είναι μία πολύ σημαντική περίοδος για την εισαγωγή των βιβλίων στη ζωή των παιδιών, τα οποία στη συνέχεια μπορεί να αποτελέσουν τον δίαυλο προς την πνευματική τους απελευθέρωση (Μάνος κ.ά., 2009).

Τα παιδικά βιβλία δημιουργούν διάφορες πνευματικές και ψυχολογικές εικόνες, οι οποίες επιτρέπουν στα παιδιά να κατακτήσουν, να αναπτύξουν τη φαντασία τους και να αναπαραστήσουν τον γύρω κόσμο ή τον εσωτερικό τους προς τους άλλους και προς τον εαυτό τους (Αναγνωστοπούλου κ.ά., 2001). Βέβαια, είναι πολλοί οι παράγοντες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία, κατά την οποία τα μικρά παιδιά έρχονται σε επαφή με την παιδική λογοτεχνία, ενώ κάποιοι από αυτούς είναι οι ακόλουθοι (Μάνος κ.ά., 2009):

- **Οικογένεια:** Οι γονείς που διαβάζουν συνιστούν το πιο καλό παράδειγμα για τα παιδιά τους, καθώς τα κάνουν να συνειδητοποιήσουν ότι τα βιβλία είναι σημαντικά και γι' αυτόν τον λόγο αξίζει η επένδυση σε αυτά. Η ανάγνωση παραμυθιών είναι ένας από τους καλύτερους τρόπους αναζήτησης μιας σύνδεσης ανάμεσα στους γονείς και στα παιδιά. Αποτελούν μία ευκαιρία ανάπτυξης διαλόγου, ανταλλαγής συναισθημάτων μεταξύ τους και συζήτησης ιδιαίτερα ευαίσθητων θεμάτων, τα οποία μπορούν με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά να τα συζητήσουν πολύ πιο ανάλαφρα. Έτσι βοηθούνται στη διατήρηση και στην ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητάς τους. Η ύπαρξη ενός ήρεμου περιβάλλοντος μέσα στο σπίτι, το δέσιμο που έχουν οι αφηγητές με τα παιδιά, μαζί με την αμοιβαία κατανόηση και την ανεξαρτησία που χαρακτηρίζουν τις οικογενειακές σχέσεις είναι βασικοί παράγοντες για τη σχέση που θα αναπτυχθεί ανάμεσα στα βιβλία και στα παιδιά (Σακελλαρίου, 2003).
- **Νηπιαγωγείο και παιδικός σταθμός:** Τόσο ο παιδικός σταθμός όσο και το νηπιαγωγείο είναι περιβάλλοντα, μέσα στα οποία κάθε παιδί μπορεί να εκτεθεί αρχικά σε δραστηριότητες γραφής και ανάγνωσης πιο συστηματικά, χωρίς να χρειάζεται να διδαχθεί με επίσημο τρόπο την ανάγνωση και τη γραφή. Στην προσχολική αγωγή η λογοτεχνία είναι πολύ σημαντική για τη σύνδεση ανάμεσα στα παιδιά και στα βιβλία και γι' αυτόν τον λόγο είναι ζωτικής σημασίας η ύπαρξη δραστηριοτήτων σχετικών με την ίδια, καθώς και γωνιών βιβλιοθήκης μέσα σε κάθε χώρο προσχολικής αγωγής (Σακελλαρίου, 2003).
- **Σχολικές βιβλιοθήκες:** Οι σωστα οργανωμένες και λειτουργικές σχολικές βιβλιοθήκες είναι πολύ σημαντικές για να καλλιεργηθεί και να αναπτυχθεί η κριτική σκέψη και η αναγνωστική δεξιότητα των παιδιών. Γι' αυτόν τον λόγο, θα πρέπει να εμπλουτίζονται με νέο και κυρίως ποικίλο αναγνωστικό υλικό, έτσι ώστε να μπορούν να ικανοποιούν όλα τα ενδιαφέροντα των παιδιών, να τα αναζωογονούν και να τα παρακινούν σε ανάγνωση. Ακόμα, η δανειστική λειτουργία των σχολικών βιβλιοθηκών είναι σημαντική, εφόσον διδάσκει σε κάθε παιδί την ανάληψη ευθύνης σχετικά με τις ενέργειές του, όπως είναι η προστασία, η επιστροφή και η διαχείριση των δανειστικών βιβλίων. Τέλος, ο τρόπος λειτουργίας των δανειστικών βιβλιοθηκών δημιουργεί ένα πολύ πιο

θετικό κλίμα στη σχέση των παιδιών με τα βιβλία, ενθαρρύνοντας τα πρώτα να αξιοποιούν τις βιβλιοθήκες και να εμπλέκονται σε διάφορες δραστηριότητες ανάγνωσης από την προσχολική μέχρι και την εφηβική τους ηλικία (Μάνος κ.ά., 2009).

- Μέσα μαζικής ενημέρωσης: Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι ένα σημαντικό πλαίσιο της καθημερινή ζωής, εφόσον προσελκύουν το ενδιαφέρον των παιδιών μέσα από τη δυναμική της εικόνας και από την επίδραση που ασκούν στη ζωή τους. Τα τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά προγράμματα που σχετίζονται με την εφηβική και παιδική λογοτεχνία, όπως επίσης και τα τηλεοπτικά προγράμματα που αφορούν παιδικά βιβλία, κινητοποιούν σε μεγάλο βαθμό την προσοχή των παιδιών και το ενδιαφέρον τους για τη λογοτεχνία (Σακελλαρίου, 2003).
- Οι εκθέσεις βιβλίου: Οι εκθέσεις βιβλίου μπορούν να ενισχύσουν την αναγνωστική διάθεση που έχουν τα παιδιά και ταυτόχρονα να αποκαλύψουν τις απεριόριστες δυνατότητες που έχουν τα βιβλία, κερδίζοντας με αυτόν τον τρόπο το ενδιαφέρον τους. Οι επισκέψεις των παιδιών σε εκθέσεις βιβλίων, ακόμα και αν είναι σύντομες, είναι ιδιαίτερα κερδοφόρες, εφόσον τους προσφέρουν την ευκαιρία να ξεφυλλίσουν τα βιβλία και τελικά να επιλέξουν είτε ένα είτε ακόμα πιο πολλά από αυτά. Παρά το ότι κάτι τέτοιο συμβαίνει με απρόσμενο τρόπο στη ζωή των παιδιών, μπορεί να ανοίξει τον δρόμο τους προς τη φιλιαναγνωσία, εξαιτίας του ότι απώτερος στόχος είναι να ενθαρρυνθούν τα παιδιά να βιώσουν τη χαρά που τους προσφέρει η λογοτεχνία και η ανάγνωση. Το πιο καλό αποτέλεσμα μπορεί να επιτευχθεί όταν υλοποιηθεί ένας συνδυασμός συζητήσεων και συναντήσεων ανάμεσα στους συγγραφείς και στα παιδιά (Δελώνη, 1991).

1.4 Τα χαρακτηριστικά της παιδικής λογοτεχνίας

Τα σύγχρονα παιδικά βιβλία, οι ποιητές και οι συγγραφείς αντιμετωπίζουν κάθε μικρό παιδί ως ένα ισοδύναμο μέλος της κοινωνίας, πάντα αναλογιζόμενοι τις σύγχρονες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές καταστάσεις, που μπορεί να ασκήσουν

επίδραση ζωή του. Με αυτόν τον τρόπο εμφανίζονται πολύ σημαντικά ζητήματα που αφορούν την πραγματικότητα και την καθημερινή ζωή των παιδιών, τα οποία δημιουργούν ευκαιρίες και ταυτόχρονα προκλήσεις για αυτογνωσία και ανάπτυξη. Απώτερος σκοπός είναι να μπορέσει να αντιμετωπιστεί η συνεχής εξέλιξη του διεθνούς περιβάλλοντος και να επηρεαστεί η κάθε πλευρά της παιδικής ζωής μέσα από τη λογοτεχνία (Μάνος κ.ά., 2009). Εξαιτίας αυτών, τα βιβλία λογοτεχνίας που αφορούν την προσχολική ηλικία σχετίζονται κυρίως με τα εξής:

Με τον παιδικό κόσμο.

Τα θέματα που έχουν πολλά βιβλία λογοτεχνίας για την προσχολική ηλικία έχουν αντληθεί από τις δραστηριότητες των ίδιων των παιδιών, έτσι όπως αυτές παρουσιάζονται στο σχολικό ή στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Έτσι αναφέρονται στα παιχνίδια, στην οικογένεια και στα οράματά τους, εκθέτοντάς τα με αυτόν τον τρόπο σε ένα σύμπαν που θεωρούν δικό τους (Gamble, 2019).

Επικοινωνία

Στο πλαίσιο της σύγχρονης παιδικής λογοτεχνίας, η βασική θεματολογία μπορεί να αναδείξει έναν μεγάλο αριθμό κοινωνικών, πανανθρώπινων και πολιτικών αγαθών. Με αυτόν τον τρόπο κάθε παιδικό βιβλίο μπορεί να μετατραπεί σε έναν πολύ σημαντικό φορέα μηνυμάτων σχετικών με την αξία που έχουν η ειρήνη, η δικαιοσύνη, η αγάπη και η φιλία. Οι πρωταγωνιστές τους γίνονται οι φορείς συγκεκριμένων πληροφοριών που σχετίζονται με το ανθρώπινο, το φιλικό και το ρεαλιστικό πρότυπο για κάθε παιδί (Μάνος κ.ά., 2009).

Το φυσικό περιβάλλον.

Στη σύγχρονη παιδική λογοτεχνία δεν γίνονται αναφορές στο περιβάλλον μόνο μέσω της ρομαντικής σκοπιάς που έχει, αλλά συγχρόνως γίνονται αναφορές και τίγονται ζητήματα που αφορούν την αλόγιστη εκμετάλλευση και την καταστροφή του εκ μέρους του ανθρώπου. Αυτό σημαίνει, ότι μέσω της παιδικής λογοτεχνίας γίνονται προσπάθειες να καλλιεργηθεί στα παιδιά ο σεβασμός προς τη φύση και να

δημιουργηθούν οι βάσεις που σχετίζονται με τις αξιολογικές και ορθολογικές αρχές που θα καθορίσουν το μέλλον τους (Gamble, 2019).

Τεχνολογία

Ζητήματα που αφορούν διάφορα κατορθώματα των παιδιών που έχουν τεχνολογική φύση, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην παιδική λογοτεχνία της σύγχρονης εποχής. Μέσω των κειμένων των βιβλίων φανερώνεται μία απόπειρα να δημιουργηθεί μία σταθερή αίσθηση του κόσμου, μέσα στον οποίο ζουν (Gamble, 2019).

Το διάστημα

Η ύπαρξη του ανθρώπου στο διάστημα και η προσέγγιση αυτής μέσα από τη χρήση της τεχνολογίας έχουν εμπνεύσει πολλά βιβλία, τα οποία ανταποκρίνονται στις ανάγκες που έχουν τα μικρότερα παιδιά σχετικά με την κατανόηση του γαλαξιακού συστήματος και με τη γνωριμία των τεχνολογικών μέσων. Τα λογοτεχνικά έργα που συνδέονται με τον φανταστικό κόσμο των διαστημικών περιπετειών μπορούν να διεγείρουν σε μεγάλο βαθμό τη φαντασία κάθε παιδιού, να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους και να διευρύνουν τους πνευματικούς ορίζοντές τους. Δεν θα ήταν δίκαιο να ειπωθεί ότι η σύγχρονη παιδική λογοτεχνία έχει απορρίψει πλέον τους πρίγκιπες, τις νεράιδες ή άλλα στοιχεία που ήταν δημοφιλή στα παιδικά βιβλία των προηγούμενων ετών, παρόλα αυτά, παρατηρείται μία αναδιαμόρφωση του τρόπου συμπεριφοράς των πρωταγωνιστών και των ιδεών, που τα ίδια επιδιώκουν να περάσουν (Μάνος κ.ά., 2009).

Τα παιδικά βιβλία που αφορούν την πρώιμη παιδική ηλικία είναι πάρα πολλά και οι συγγραφείς τους θα πρέπει να γνωρίζουν τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης ηλικιακής περιόδου. Με βάση τους ειδικούς της ψυχολογίας των παιδιών, ένα παιδί που έχει ηλικία από 3 έως και 6 ετών τις περισσότερες φορές μιμείται, επιδιώκει την επιδοκμασία των άλλων και τον θαυμασμό τους, είναι κινητικό, εγωκεντρικό και αντιμετωπίζει μια δυσκολία στην αντίληψη των ορίων του χρόνου και του χώρου. Επίσης θέλγεται ιδιαίτερα από τη μυθοπλασία και από το φανταστικό, ενώ η προσοχή

του είναι αρκετά περιορισμένη, παρουσιάζοντας μία σταδιακή βελτίωση (Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992).

Όλα τα παραπάνω δείχνουν ότι για να θεωρηθούν κάποια βιβλία συμβατά με τα παιδιά της συγκεκριμένης ηλικίας, θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τον χαρακτήρα και την ατομικότητά τους και να πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Πιο συγκεκριμένα θα πρέπει να μπορούν να ανταποκριθούν στο γλωσσικό επίπεδο που έχουν, ενώ οφείλουν να είναι σχεδιασμένα για να ανταποκρίνονται στη δική τους γνωσιολογική κλίμακα. Πρέπει να εστιάζουν στην κίνηση και να προάγουν τις πανανθρώπινες αξίες και τα ιδιαίτερα ευγενικά συναισθήματα. Ταυτόχρονα οφείλουν να απευθύνονται στην πραγματικότητα και να προσφέρουν σε κάθε παιδί ένα αίσθημα αισιοδοξίας και ασφάλειας. Οι εικόνες τους θα είναι ζωντανές και έντονες, ενώ το στυλ τους λιτό και απλό. Ακόμα και τα εξώφυλλά τους πρέπει να είναι ευκρινή και εντυπωσιακά, για να μπορέσουν να κεντρίσουν το ενδιαφέρον κάθε παιδιού (Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992).

Η λογοτεχνία μπορεί να μεταδώσει στα παιδιά προσχολικής ηλικίας διάφορα συναισθηματικά μηνύματα και να συμβάλει με αυτόν τον τρόπο στη βελτίωση της αισθητικής καλλιέργειάς τους. Αυτό σημαίνει ότι ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα που έχουν τα καλά βιβλία που απευθύνονται στα παιδιά είναι η αισθητική συγκίνηση που τους προσφέρουν. Ένα θετικό συναίσθημα που αποτυπώνεται στις σελίδες τους ή μία λυρική εικόνα της φύσης, μπορούν να ασκήσουν θετική επίδραση στον εσωτερικό τους κόσμο, να αναπτύξουν την πνευματική τους πλευρά και να βελτιώσουν τα αισθητικά τους κριτήρια (Μάνος κ.ά., 2009).

Προσαρμογή στο γλωσσικό επίπεδο των παιδιών

Ο τρόπος προσέγγισης της λογοτεχνίας εκ μέρους των παιδιών βασίζεται σε μία αρμονική συνύπαρξη των κειμένων με τις γλωσσικές γνώσεις που έχουν. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα κείμενα θα πρέπει να περιορίζονται αποκλειστικά και μόνο σε νέες λέξεις, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, αλλά να βοηθούν τα παιδιά να αξιοποιήσουν το λεξιλογικό πλούτο που έχουν και σε συνδυασμό με τα περιγραφικά στοιχεία το βιβλίο να κατανοήσουν τις νέες λέξεις και να ενισχύσουν ακόμα περισσότερο τη γλωσσική τους ανάπτυξη (Gamble, 2019).

Αντιστοίχιση των βιβλίων με τις εμπειρίες των παιδιών

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας δεν μπορούν ιδιαίτερα εύκολα να συγκινηθούν εξαιτίας περιστάσεων ή γεγονότων που δεν βρίσκονται στο γνωστικό τους επίπεδο. Μέσα από τα παιδικά βιβλία, όμως, είναι δυνατή η κατανόηση εννοιών και η απόκτηση νέων γνωστικών πληροφοριών, πάντα με βάση τις προγενέστερες εμπειρίες τους (Μάνος κ.ά., 2009).

Κάλυψη των αναγκών που έχουν τα παιδιά για κινητικότητα

Κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας κάθε παιδί έχει την ανάγκη της κίνησης. Τα παιδικά λογοτεχνήματά μπορούν να ικανοποιήσουν τη συγκεκριμένη ανάγκη μέσα από τον ρυθμό και το μετρό τους, εάν πρόκειται για ποιήματα, ή από τις αλληλουχίες των εικόνων, των γεγονότων και των χαρακτήρων, εάν πρόκειται για αφηγήσεις (Gamble, 2019).

Δεν είναι επιτρεπτές οι έντονες συναισθηματικές αντιδράσεις

Λόγω της πνευματικής και συναισθηματικής ανωριμότητας των παιδιών της συγκεκριμένης ηλικίας, δεν μπορούν τα ίδια να διαχειριστούν αποτελεσματικά τα έντονα συναισθήματα και εξαιτίας αυτού τα λογοτεχνικά κείμενα δεν θα πρέπει να προκαλούν έντονες αναταραχές ή συναισθηματικό εκνευρισμό. Αντίθετα, μέσα από μία αισιόδοξη ατμόσφαιρα, οφείλουν να προσφέρουν στα παιδιά σταθερότητα και ασφάλεια (Σακελλαρίου, 2003).

Ικανότητα ανταπόκρισης στις ανάγκες που έχουν τα παιδιά για γαρά

Όταν χαίρονται τα παιδιά, γεύονται ένα σύνολο θετικών συναισθηματικών εμπειριών και αποκτούν ιδιαίτερη αυτοπεποίθηση μέσα στον κόσμο που τα περιβάλλει. Η υλοποίηση κάποιου κατορθώματος εκ μέρους ενός λογοτεχνικού χαρακτήρα ή γενικότερα οι επιτυχίες τους μπορούν να προκαλέσουν μία μεγάλη ευφορία στην

ψυχή των παιδιών και να αποτελέσουν σημαντικούς συναισθηματικούς διαύλους επικοινωνίας ανάμεσα σε αυτά και σε εκείνους τους (Σακελλαρίου, 2003).

Επίκεντρο η αφήγηση

Λόγω του ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας θέλουν να αποφύγουν την καθηκοντολογία και τη σοβαρότητα, η λογοτεχνία που τα αφορά οφείλει να μεταδίδει τα μηνύματα που επιδιώκει μέσω χιούμορ και ιδιαίτερης ευαισθησίας. Οι συγγραφείς πρέπει να προσφέρουν ευκαιρίες που θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον των παιδιών και θα τους παρέχουν συναισθηματικές ανταμοιβές. Καθώς τα παιδιά απολαμβάνουν τις ιστορίες, θα μαθαίνουν μέσα από τις προσωπικότητες, από τους χαρακτήρες και από τις καταστάσεις που αντιμετωπίζουν. Τα συγκεκριμένα μηνύματα θα είναι διαμορφωμένα έτσι ώστε να μην θεωρούνται κατηγορηματικά και να μην προσπαθούν να κατευθύνουν τα παιδιά. Αντίθετα, θα πρέπει να προσφέρουν απόλαυση και διασκέδαση μαζί με την αφήγησή τους (Μάνος κ.ά., 2009).

Στόχος η καλλιέργεια των ευγενικών συναισθημάτων και των ανθρωπίνων αξιών

Η λογοτεχνία που απευθύνεται στα παιδιά οφείλει να καλλιεργεί ευγενικά συναισθήματα και ανθρωπίνες αξίες σε αυτά. Μέσα από τις ιστορίες διδάσκονται με έμμεσο τρόπο κοινωνικές αξίες, στις οποίες ανήκουν η αλληλεγγύη, η δικαιοσύνη, ο σεβασμός και η καλοσύνη. Καθώς τα παιδιά συνασπίζονται με τους πρωταγωνιστές των ιστοριών, ανακαλύπτουν τη σημασία που έχουν η αμοιβαία βοήθεια, η ευθύνη και η δικαιοσύνη. Επίσης αντιλαμβάνονται τον κόσμο που τα περιβάλλει μέσω της ανάπτυξης κοινωνικών δεξιοτήτων. Μέσα από την ανάγνωση τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν ένα ευρύτερο πεδίο σκέψης, εμπλουτίζοντας ταυτόχρονα τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους. Η παιδική λογοτεχνία τους προσφέρει τη δυνατότητα ενίσχυσης της ευαισθητοποίησής τους απέναντι σε διάφορα κοινωνικά ζητήματα και ταυτόχρονα τα βοηθά να διαχειριστούν όλες τις προκλήσεις, με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπα στη ζωή τους. Αυτό σημαίνει ότι είναι πολύ σημαντική η ενασχόληση με την παιδική λογοτεχνία για τον καθορισμό των κοινωνικών και των προσωπικών συναισθηματικών αντιδράσεων των παιδιών (Σακελλαρίου, 2003).

Ανάγκη απόδοσης της πραγματικότητας

Τα παιδιά χρειάζεται να ενημερώνονται και να έχουν μία πλήρη εικόνα γύρω από τη ζωή και από τις αξίες που θα καθοδηγούν την κοινωνία, στην οποία ζουν. Κάθε λογοτεχνικό βιβλίο μπορεί να αναδείξει διάφορες προσεγγίσεις και εμπειρίες και να προσφέρει ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες πληροφορίες γύρω από τις αξίες, την ιστορία και τα έθιμα της κοινωνίας. Μέσα από το λογοτεχνικά βιβλία, τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν πλήρως τις κοινωνικές αξίες και να αναπτύξουν μια καλύτερη και πιο ολοκληρωμένη άποψη γύρω από την πολυμορφία των ατόμων και του κόσμου. Αυτό σημαίνει απόκτηση της δυνατότητας καλύτερης κατανόησης της θέσης που έχουν στην κοινωνία και διαμόρφωση μίας καλύτερης και πιο ισορροπημένης αντίληψης γύρω από τον κόσμο (Gamble, 2019).

Είναι αναγκαίος ο συνδυασμός του λόγου και της εικόνας.

Στην προσχολική ηλικία, τα παιδιά αναπτύσσουν συνεχώς τις λειτουργικές τους δεξιότητες και την ικανότητα να αναγνωρίζουν τις εικόνες και να αποκτούν βασικές γνώσεις σχετικά με τον κόσμο που τα περιβάλλει. Έτσι, αξιοποιούν κάθε εικόνα που βρίσκουν μέσα στα βιβλία για να μπορέσουν να κατανοήσουν με καλύτερο τρόπο τους πρωταγωνιστές ή τα συναισθήματα που περιγράφουν και την πλοκή τους. Γι' αυτόν τον λόγο αξιοποιούν οποιοδήποτε συμβολικό στοιχείο, όπως είναι τα σχήματα και τα χρώματα. Παρά το ότι τα παιδιά αυτής ηλικίας δεν μπορούν να διαβάσουν μόνα τους, τα κείμενα έχουν μεγάλη σημασία, λόγω του ότι οι ενήλικες μπορούν να αφηγηθούν την πλοκή των βιβλίων μέσα από την κατάλληλη γλώσσα και από την αντίστοιχη εξήγηση των σημείων που χρειάζεται μέσα στις ιστορίες. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν και να ανακαλύψουν άλλες γνώσεις και εμπειρίες, εμπλουτίζοντας με αυτόν τον τρόπο την αντίληψη και τη γνώση τους για τον κόσμο (Gamble, 2019).

Είναι αναγκαία η διατήρηση της λιτότητας και της απλότητας

Τα παιδιά πολλές φορές κουράζονται από τις πολλές λεπτομέρειες. Εξαιτίας αυτού, τα λογοτεχνικά βιβλία θα πρέπει να αναπαριστούν είτε τον πραγματικό είτε τον μαγικό κόσμο μέσω συνοπτικών, αλλά δυνατών περιγραφών (Μάνος κ.ά., 2009).

Προσεγμένη εμφάνιση

Η προσεγμένη εμφάνιση μπορεί να κεντρίσει σημαντικά το ενδιαφέρον κάθε παιδιού. Το ωραίο εξώφυλλο, οι ενδιαφέρουσες εικόνες και η καλαίσθητη εκτύπωση προσελκύουν την προσοχή των παιδιών και τα βοηθούν να αναπτύξουν ακόμα περισσότερο την αισθητική αντίληψή τους (Σακελλαρίου, 2003).

1.5 Η παιδαγωγική αξία που έχει η παιδική λογοτεχνία

Είναι αποδεδειγμένο ότι η μίμηση των παιδιών από την παιδική ηλικία στην τέχνη του λόγου μπορεί να συμβάλει με καθοριστικό τρόπο στην αισθητική καλλιέργειά τους, να αναπτύξει τη φαντασία τους και να βοηθήσει στη γλωσσική και ψυχική τους ωρίμανση. Η επίδραση που ασκεί κάθε λογοτεχνικό έργο στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους πολλές φορές θεωρείται αυτονόητη εκ μέρους των ερευνητών (Παπαδάτος, 2006). Η παιδική λογοτεχνία και γενικότερα η λογοτεχνία, μπορεί να ασκήσει σημαντική παιδαγωγική επίδραση στους ανθρώπους, και πιο συγκεκριμένα να τους βοηθήσει να διαμορφώσουν την προσωπικότητά τους μέσα από τα ποικίλα πρότυπα που θα προβάλλει. Επίσης, μέσα από τη λογοτεχνία οι σύγχρονοι άνθρωποι συναντιούνται και γνωρίζουν κάποιες από τις βασικότερες δυνάμεις και τις προϋποθέσεις που οδήγησαν στη δημιουργία του πολιτισμού, γεγονός που δηλώνει άμεσα και την ανθρωπολογική διάσταση που η ίδια έχει (Μαλαφάντης, 2005). Τα βιβλία αποτελούν πολιτισμικά αγαθά. Μέσα σε αυτά υπάρχει ένας κόσμος που βρίσκεται σε διαρκή κίνηση και γι' αυτόν τον λόγο μπορεί να συνομιλήσει με τους αναγνώστες κάθε εποχής. Ειδικότερα, για τους μικρότερους αναγνώστες έχουν διπλή αξία, εφόσον αρχικά τους προσφέρουν ψυχαγωγία και απόλαυση και στη συνέχεια μπορούν να τους διαπαιδαγωγήσουν (Παπαδάτος, 2006).

Στόχος της παιδικής λογοτεχνίας είναι η μετάδοση συγκινήσεων μέσα από την ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων και η ενσωμάτωση γνώσεων με έναν αβίαστο και άμεσο τρόπο. Τα παιδιά μέσω της ενασχόλησής τους με τα παιδικά λογοτεχνήματα μπορούν να κατακτήσουν ευκολότερα τις νέες γνώσεις, αφού τις εφαρμόζουν και τις κατανοούν πολύ καλύτερα. Με αυτόν τον τρόπο γίνονται πιο ευρηματικά και δημιουργικά, ενώ αντιμετωπίζουν πιο αποτελεσματικά τα προβλήματα της καθημερινής τους ζωής (Ματσαγγούρας, 2003). Ο κοινωνιοποιητικός ρόλος που έχει η παιδική λογοτεχνία είναι πολύ σημαντικός. Όπως υποστηρίζει και η Γαβριηλίδου (2008), η λογοτεχνία ανέκαθεν ήταν μία πολύ σημαντική πηγή και πρότυπο. Ειδικότερα, τα παιδικά λογοτεχνήματα μπορούν να περάσουν ορισμένα μοντέλα συμπεριφοράς, να νομιμοποιήσουν αξίες και νόρμες και να προσανατολίσουν τα παιδιά σε πράξεις που σχετίζονται με την ηθική φύση. Η γλώσσα, τα σύμβολα, οι κώδικες και οι εικόνες που χρησιμοποιούν τα λογοτεχνικά κείμενα τα βοηθούν να επικοινωνήσουν καλύτερα με τους αναγνώστες υποδεικνύοντας σε αυτά νέους τρόπους σκέψης και κοινωνικοποίησης.

Η λογοτεχνία αποτελεί ένα σπουδαίο εργαλείο που φέρνει τους αναγνώστες σε επαφή με διάφορες κουλτούρες και πολιτισμούς και ταυτόχρονα τους προσφέρει μοντέλα, με τη συμβολή των οποίων μπορούν να ερμηνεύσουν τον κόσμο γύρω τους και τα συμβάντα που πραγματοποιούνται στο άμεσο περιβάλλον τους. Κάθε παιδί, μέσω της πλοκής των ιστοριών, έρχεται σε επαφή με διάφορες καταστάσεις, εφόσον ταυτίζεται με τους ήρωες, οι οποίοι λαμβάνουν αποφάσεις, αναλαμβάνουν ευθύνες και κυρίως προβληματίζονται γύρω από διάφορα γεγονότα (Παπαδάτος, 2006). Πέρα από την αισθητική απόλαυση, που είναι ο κύριος σκοπός των έργων της παιδικής λογοτεχνίας, και από το κοινωνικοποιητικό ρόλο που έχουν, η ίδια αξιοποιείται στην προσχολική αγωγή και για να καλλιεργηθεί καλύτερα η γλώσσα των παιδιών. Η λογοτεχνία έχει μία τεράστια μορφοποιό δύναμη για τους ανθρώπους και ειδικότερα για τα παιδιά, όταν όμως προσφερθεί μέσα σε ένα ελεύθερο κλίμα ή όταν επιλεγθεί από τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους και θεωρηθεί ένα αυθεντικό είδος λόγου, το οποίο είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη δύναμη της γλώσσας (Σπανός, 2002). Ο εμπλουτισμός και η βελτίωση της προφορικής ομιλίας των παιδιών μπορεί να επιτευχθεί με ευχάριστο και αποτελεσματικό τρόπο μέσω της ενασχόλησής τους με το βιβλίο. Η επαφή που έχουν αυτά με τα βιβλία και με τον λογοτεχνικό λόγο, θα πρέπει να ξεκινά πριν από το σχολείο, με πρωτοβουλία των οικογενειών. Έτσι θα καλλιεργηθεί το αισθητικό

κριτήριό τους και θα τους δοθεί η δυνατότητα να γνωρίσουν και άλλες μορφές ή χρήσεις του καθημερινού λόγου (Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992).

Ακόμα, η ενασχόληση κάθε παιδιού με τα βιβλία και τη λογοτεχνία του προσφέρει πολύτιμες εμπειρίες ανάγνωσης, δημιουργώντας τους μια θετική στάση απέναντι στη διαδικασία του διαβάσματος. Πολλές έρευνες απέδειξαν ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας χαίρονται ιδιαίτερα με τα λεκτικά παιχνίδια, τους γλωσσοδέτες, τα παιχνίδια, τα τραγούδια, τα νανουρίσματα, τα λαχνίσματα, τα λίμερικς, τα ταχταρίσματα, τις παροιμίες, τις παραδόσεις και τους θρύλους, τα αινίγματα, τα παραμύθια, τα ποιήματα, τους μύθους, τις μικρές ιστορίες, τα παιχνίδια λέξεων και γενικότερα με οτιδήποτε μπορεί να τα θέλξει, να τα τέρψει και να τα διασκεδάσει (Αναγνωστοπούλου κ.ά., 2001).

Ειδικότερα, πολύ σημαντική είναι η συμβολή των παραμυθιών και στη συναισθηματική διάπλαση των μικρότερων παιδιών. Η γλώσσα που χρησιμοποιούν μπορεί να αγγίξει τον συναισθηματικό τους κόσμο και να τους προκαλέσει διάφορα συναισθήματα. Απώτερος στόχος των παραμυθιών είναι να τέρψουν, να διεγείρουν τη φαντασία και να εισάγουν τα παιδιά στην πραγματικότητα μέσω ενός μυθικού δρόμου. Έτσι λειτουργούν ως ένα σημαντικό αντίδοτο στις εξωτερικές πιέσεις που ασκούνται στα παιδιά εξαιτίας του σύγχρονου ρυθμού ζωής. Με τα παραμύθια αναπτύσσουν την κριτική ικανότητα και τη φαντασία τους. Τα παιδιά ευαισθητοποιούνται απέναντι στο ωραίο, επικοινωνούν με τους άλλους και κοινωνικοποιούνται. Γνωρίζουν επίσης σημαντικές αξίες όπως είναι η ειρήνη, η δικαιοσύνη και η ελευθερία (Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο ψυχαναλυτικός τρόπος προσέγγισης του παραμυθιού εκ μέρους του Μπρούνο Μπετελχάιμ, ο οποίος μελέτησε την επίδραση των παραμυθιών στα μικρότερα παιδιά μέσα από την ψυχανάλυση. Με βάση τη δική του θεώρηση, τα παραμύθια, λόγω του ότι αποτελούν απλά λογοτεχνικά είδη, διευκολύνουν σημαντικά τη διαδικασία ταύτισης των παιδιών με τους παραμυθιακούς ήρωες. Τα περισσότερα παραμύθια εμπεριέχουν και έμπρακτη ηθική. Τα παιδιά, σύμφωνα με τον ίδιο, έχουν ανάγκη να βλέπουν την ενδυνάμωση της αντίληψής τους σχετικά με το ότι αν δουλέψουν σκληρά, θα αποκτήσουν μεγαλύτερη ωριμότητα και τελικά μπορεί να είναι νικητές, όπως ακριβώς και οι ήρωες των παραμυθιών. Επίσης, τονίζεται ότι κάθε παραμύθι αντιπροσωπεύει την τάξη απέναντι στη σύγχυση που

επικρατεί στην εσωτερική ζωή των παιδιών. Οι στοχευμένες και πλούσιες παρατηρήσεις του συγκεκριμένου ψυχαναλυτή γύρω από τα παραμύθια και από τη σχέση τους με τα παιδιά, αναδεικνύουν το πόσο σοβαρά θα πρέπει να αντιμετωπίζονται τα παιδιά αυτής ηλικίας και το πόσο προσεκτικοί χειρισμοί χρειάζονται για να αντιμετωπιστούν η προσωπικότητα και οι επιθυμίες που έχουν (Κανατσούλη, 2002).

Επίσης, οι Παπανικολάο & Τσιλιμένη (1992), τονίζουν ότι με βάση το ψυχαναλυτικό πρότυπο που αφορά την ανθρώπινη προσωπικότητα, κάθε παραμύθι μπορεί να μεταβιβάσει μηνύματα στο ασυνείδητο, στο προσυνειδητό και στο συνειδητό επίπεδο. Λόγω του ότι ασχολούνται με ανθρώπινα προβλήματα σε παγκόσμιο επίπεδο, και ιδιαίτερα με όσα απασχολούν τη σκέψη των παιδιών, οι συγκεκριμένες ιστορίες μπορούν να «μιλήσουν» στο εγώ τους και να βοηθήσουν την ανάπτυξή τους, ελαφρώνοντάς τα ταυτόχρονα από υποσυνειδητές και προσυνειδητές πιέσεις.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, ο Παπαντωνάκης (2003) αναφέρει πως είναι εμφανέστατος ο παιδαγωγικός ρόλος που έχει η παιδική λογοτεχνία λόγω του ότι:

- Μπορεί να αναπτύξει τη φαντασία των παιδιών.
- Μπορεί να αναπτύξει τη γλώσσα των παιδιών.
- Μπορεί να ενισχύσει την πνευματική ανάπτυξη των παιδιών.
- Μπορεί να επιλύσει διάφορα προβλήματα.
- Μπορεί να αναπτύξει την προσωπικότητα των παιδιών.
- Μπορεί να ενισχύσει την αυτοαντίληψή τους.
- Μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση.
- Μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να αποκτήσουν προσδοκίες σχετικά με τον ρόλο που έχει το φύλο τους.
- Μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να οικοδομήσουν την αυτοεκτίμησή τους.
- Μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να αποκτήσουν μια θετική στάση απέναντι στον κόσμο.
- Μπορεί να παρουσιάσει ζητήματα που αφορούν τη διαφορετικότητα.

- Μπορεί να προωθήσει συναισθήματα αισιοδοξίας και ασφάλειας.
- Μέσα από τη λογοτεχνία μπορούν τα παιδιά να αναγνωρίσουν την αξία της ατομικότητας.
- Τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν και να εκφράσουν καλύτερα τα συναισθήματά τους.
- Μπορεί να νικήσει τους αβάσιμους φόβους των παιδιών.
- Μπορεί να προωθήσει την ηθική και κοινωνική ανάπτυξή τους.
- Μπορεί να τους προσφέρει πολύτιμες εμπειρίες.
- Τα παιδιά μέσα από τη λογοτεχνία μπορεί να ταυτιστούν με υποδείγματα συμπεριφοράς.
- Μπορεί να διαμορφώσει την προσωπικότητα των παιδιών δίνοντας έμφαση σε κάποιον ήρωα των παιδικών βιβλίων.
- Μέσω της λογοτεχνίας μπορεί να καλλιεργηθούν οι ικανότητες των παιδιών και να «δουν» διάφορες καταστάσεις από την οπτική των άλλων, με αποτέλεσμα να ολοκληρώσουν την προσωπικότητά τους.
- Μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να μάθουν σχετικά με τις διαφορές μεταξύ των ανθρώπων και να τις εκτιμήσουν.
- Μπορεί να παρακινήσει τα παιδιά να ανακαλύψουν διαφορετικά ζητήματα και προβλήματα.

Κεφάλαιο 2: Η παιδική λογοτεχνία και η προσχολική αγωγή

2.1 Η παιδική λογοτεχνία στην προσχολική αγωγή

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται το γεγονός η παιδική λογοτεχνία να κατακτά όλο και πιο εύκολα τη θέση που της αρμόζει στο εκπαιδευτικό πλαίσιο και κυρίως στο αντίστοιχο της προσχολικής αγωγής, το οποίο αποτελεί έναν προνομιακό χώρο για να προσεγγιστεί. Αυτό κρίνεται αναγκαίο, εφόσον η φυσική επαφή των παιδιών με την παιδική λογοτεχνία έχει μειωθεί σημαντικά εξαιτίας των συνθηκών που επικρατούν και του σύγχρονου τρόπου διαβίωσης. Σύμφωνα με τη Δραγάση (1995), τα μικρότερα παιδιά τα προηγούμενα χρόνια έρχονταν πολύ πιο συχνά σε επαφή με τον έντεχνο λόγο, από πολύ μικρή ηλικία μέσω των ταχταρισμάτων, των λαχνισμάτων, των παραμυθιών και των νανουρισμάτων. Όλα αυτά αποτελούσαν μία πάρα πολύ σημαντική τροφή για την ψυχή τους. Ήταν ένας ξεκάθαρα φυσικός τρόπος για να απολαύσουν και να προσεγγίσουν στη συνέχεια τη λογοτεχνία. Σήμερα, οι έντονοι ρυθμοί ζωής τείνουν να διασαλεύσουν την ισορροπία αυτή. Τα παιχνίδια στις γειτονιές εκλείπουν, κυριαρχούν τα υλικά αγαθά και ο καταναλωτισμός, ενώ τα παραμύθια αντικαταστάθηκαν από άλλους εκσυγχρονισμένους τρόπους ψυχαγωγίας, οι οποίοι δεν είναι τόσο δημιουργικοί. Τίποτα, όμως, από όλα αυτά, δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αντικατάστατο της αληθινής και φυσικής διήγησης κάποιου παραμυθιού. Αυτό σημαίνει ότι η προσχολική αγωγή, λόγω του ότι είναι η πρώτη βαθμίδα της εκπαίδευσης των παιδιών, θα πρέπει να χρησιμοποιεί με αποτελεσματικό τρόπο όλα τα μέσα που διαθέτει, για να εισάγει τα παιδιά στον λογοτεχνικό κόσμο, με απώτερο στόχο να καλυφθούν τα κενά που μπορούν να δημιουργηθούν από τον σύγχρονο τρόπο διαβίωσης και από την υποτίμηση του βιβλίου (Καλλέργης, 1995).

Στο πλαίσιο της προσχολικής αγωγής, οι νηπιαγωγοί αξιοποιούν κάθε είδος παιδικής λογοτεχνίας που μπορεί να ανταποκριθεί στα ενδιαφέροντα των παιδιών προσχολικής ηλικίας, όπως είναι τα παραμύθια, οι μύθοι, τα ποιήματα, τα θέατρα και οι μικρές ιστορίες. Στο πλαίσιο της προσχολικής ηλικίας τα παιδιά παρουσιάζουν πολύ μεγάλη συναισθηματική και νοηματική εξέλιξη. Αυτό σημαίνει ότι η συγκεκριμένη ηλικιακή περίοδος θεωρείται όχι μόνο πιο επιδεκτική απέναντι στην τέχνη, αλλά και ένα πρόσφορο έδαφος για να μπορέσουν τα παιδιά να ενστερνιστούν πολύ σημαντικές

αξίες για τη μετέπειτα ζωή τους (Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992). Είναι γεγονός ότι οι αναγνωστικές συμπεριφορές μπορούν να καλλιεργηθούν πιο εύκολα στις μικρότερες ηλικίες, ενώ η αγάπη προς τα βιβλία και προς το διάβασμα εμφανίζεται από τα πρώτα χρόνια της ζωής των ανθρώπων. Γι' αυτόν τον λόγο το νηπιαγωγείο αποτελεί το πλαίσιο, μέσα στο οποίο μπορούν να δημιουργηθούν οι καταλληλότερες προϋποθέσεις για να εισαχθούν τα μικρά παιδιά στον υπέροχο κόσμο της λογοτεχνίας (Καλλέργης, 1995).

Η ενασχόλησή των παιδιών με την παιδική λογοτεχνία κατά την προσχολική αγωγή αφορά ένα μεγάλο ποσοστό του μαθήματος της γλώσσας, της προφορικής δηλαδή επικοινωνίας, της γραφής και της ανάγνωσης. Η λογοτεχνία είναι μια ανεξάντλητη πηγή για τη γλώσσα. Είναι το πιο ασφαλές και το πιο ευχάριστο μέσο για να κατακτηθεί η γλώσσα τους και γι' αυτόν τον λόγο περιλαμβάνει κάθε αναγκαία προϋπόθεση που απαιτείται, σύμφωνα με τους ειδικούς, για να μπορέσει η γλωσσική διδασκαλία να συγκρατηθεί μέσω της διάνοιας στη συνείδηση των παιδιών (Τάφα, 2001). Κατά τη διάρκεια της ενασχόλησης των παιδιών προσχολικής ηλικίας με τη λογοτεχνία, οι λέξεις μπορεί να απομακρυνθούν από τη συμβατική τους χρήση μέσα από την αξιοποίηση ποιοτικών παραδειγμάτων, κατά τα οποία ο λόγος αναπλάθεται με δημιουργικό τρόπο, οι συμβατικές σχέσεις ανάμεσα στο σημαίνουν και στο σημαινόμενο ανατρέπονται, αξιοποιώντας όσο το δυνατόν περισσότερους ηχητικούς και οπτικούς συνειρμούς, οι μεγάλοι μετατρέπονται παιδιά σε παιδιά, τα παιδιά συναναστρέφονται με τους μεγάλους και το νόημα αναδιαμορφώνεται (Τάφα, 2001).

Η παρουσία της παιδικής λογοτεχνίας στην προσχολική αγωγή δεν αφορά αποκλειστικά και μόνο την αισθητική και γλωσσική ανάπτυξη των νηπίων. Μέσω της ανεξάντλητης θεματογραφίας που περιλαμβάνει και των αμέτρητων τίτλων βιβλίων, προσφέρει τη δυνατότητα να αξιοποιείται και εκ μέρους άλλων τομέων του αναλυτικού προγράμματος όπως είναι τα μαθηματικά, οι φυσικές επιστήμες, οι πολιτισμικές αναφορές, το περιβάλλον και η γεωγραφία. Η συσχέτιση των λογοτεχνικών κειμένων με τη ζωγραφική, με το θέατρο και με τη μουσική μπορεί να βοηθήσει να επιτευχθεί μία ουσιαστική ανάγνωση των κειμένων, με αποτέλεσμα να επεκταθούν ακόμα περισσότερο οι εκφραστικές δυνατότητες που περιλαμβάνουν (Γιαννικοπούλου, 2001).

Κοντά σε όλα τα παραπάνω, η λογοτεχνία είναι και μία αστείρευτη πηγή άντλησης θεμάτων. Η διαδικασία ανάγνωσης των λογοτεχνικών κειμένων εκ μέρους των νηπιαγωγών και η παρουσίαση των αγαπημένων βιβλίων των παιδιών μπορούν να βοηθήσουν να αναπτυχθεί ένα σχέδιο εργασίας και πολλές ακόμα δημιουργικές δραστηριότητες, προκαλώντας τα παιδιά να εκφράσουν τις βιωματικές τους εμπειρίες. Οι δραστηριότητες και τα κείμενα που επιλέγονται και που μπορούν να προωθήσουν τη διαθεματικότητα, προσφέρουν ευκαιρίες αποκαλυπτικής και διερευνητικής προσέγγισης της γνώσης. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να εμπλουτιστεί η βιωματική μάθηση, λόγω του ότι επιτυγχάνεται η συσχέτιση του σχολείου με την κοινωνία και ευαισθητοποιούνται οι μαθητές γύρω από ζητήματα που σχετίζονται με την επιστήμη, τις αξίες, την καθημερινότητα, τη διαφορετικότητα, τον πολιτισμό και τη συνεργασία (Παμουκτσόγλου, 2004).

Τα κείμενα, ανάλογα με τα ιδιαίτερα γνωρίσματα που έχουν και με τον τρόπο παρουσίασης του θέματος προσφέρουν είτε λιγότερες είτε περισσότερες ευκαιρίες εμπλοκής των παιδιών στο πλαίσιο διαφορετικών επιστημονικών πεδίων, τα οποία θα τα βοηθήσουν να αντιληφθούν τα θέματα ολιστικά και σφαιρικά. Η προσέγγιση των γνώσεων με τη βοήθεια και άλλων επιστημονικών χώρων μέσω της λογοτεχνίας και με την αξιοποίηση της διαθεματικής προσέγγισης, θα φέρει σε επαφή τα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες των παιδιών με δεξιότητες και γνώσεις που περιλαμβάνουν διάφορες διδακτικές περιοχές. Το γεγονός αυτό θα ευνοήσει ιδιαίτερα τα παιδιά μικρότερης ηλικίας, τα οποία δεν μπορούν ακόμα να προσδιορίσουν τη χρησιμότητα που έχουν οι αποσπασματικές πληροφορίες και γνώσεις που προσφέρει το σχολείο. Η προσέγγιση των ζητημάτων μέσω των αφηγηματικών ιστοριών και των παραμυθιών, είναι ένα πολύ αποτελεσματικό μέσο διδασκαλίας, λόγω του ότι έχει την ικανότητα να δημιουργεί ερωτηματικά και να προκαλεί συνεχώς τα παιδιά να ανακαλύπτουν νέα πράγματα (Γιαννικοπούλου, 2001).

Πολύ συχνά τα λογοτεχνικά κείμενα, τα ποιήματα, τα παραμύθια και οι μικρές ιστορίες μπορούν να λειτουργήσουν ως έναυσμα, να πυροδοτήσουν συζητήσεις και κυρίως να καλλιεργήσουν προβληματισμούς, ανεξαρτήτως της πρόθεσης που θα έχει ο διδάσκων. Κάποιες φορές τα βιβλία με συνειδητό τρόπο λειτουργούν ως ένα σημείο εκκίνησης της εκτέλεσης και της οργάνωσης συγκεκριμένων δράσεων και διερευνήσεων, στα πλαίσια των οποίων τα παιδιά θα πρέπει να προβληματιστούν

πάνω σε σημαντικά επιστημονικά ζητήματα. Η επιλογή των κατάλληλων λογοτεχνικών κειμένων είναι πολύ είναι ένα πολύ σημαντικό βήμα για να μπορέσει να πραγματοποιηθεί η δημιουργική παρέμβαση των παιδιών στα κείμενα. Αυτό σημαίνει ότι χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή κατά τη διαδικασία επιλογής των βιβλίων, τα οποία θα πρέπει να συνδυάζουν την επιστημονική γνώση, τη λογοτεχνικότητα, την ελκυστική εμφάνιση, την ανάπτυξη προβληματισμού, τη σωστή γλώσσα και την καταλληλότητά τους για τους μικρούς αποδέκτες τους, με απώτερο στόχο να μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες, στις αγωνίες και στον εσωτερικό κόσμο των παιδιών (Τάφα, 2001).

Συμπερασματικά, ο διαθεματικός τρόπος αξιοποίησης της λογοτεχνία στο πλαίσιο της προσχολικής αγωγής, πέραν της αισθητικής απόλαυσης και της συσχέτισης του λόγου με τις επιστήμες, βοηθάει να προσεγγιστεί η μάθηση με έναν καινοτόμο και σύνθετο τρόπο, ο οποίος είναι πολύ πιο αποτελεσματικός από τους παραδοσιακούς που χρησιμοποιούνταν μέχρι σήμερα (Παμουκτσόγλου, 2004).

2.2 Φιλαναγνωσία και προσχολική αγωγή

Η έννοια της φιλαναγνωσίας παραπέμπει σε μία θετική σχέση μεταξύ των αναγνωστών και των βιβλίων. Ταυτόχρονα περιλαμβάνει ένα σύνολο εξειδικευμένων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, που έχουν ως στόχο να διαμορφώσουν τη συγκεκριμένη σχέση μέσω της ανάπτυξης των απαραίτητων γνωστικών δεξιοτήτων, αλλά και των αισθητικών κριτηρίων ή των κοινωνικών δεξιοτήτων (Μακρίδης, 2011). Με βάση τον ορισμό που προηγήθηκε, η φιλαναγνωσία ορίζει κυρίως στο σημασιολογικό πλαίσιο την πολυδιάστατη και πολυδύναμη σχέση που μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στα παιδιά και στα βιβλία, μαζί με τις εξειδικευμένες φιλαναγνωστικές δράσεις και τις εκπαιδευτικές πρακτικές. Εξαιτίας αυτού, φαίνεται ότι το ενδιαφέρον της είναι κυρίως πρακτικό, λόγω του ότι μπορεί να συσχετιστεί άμεσα με τις βιβλιοθήκες και με το εκπαιδευτικό σύστημα (Καρακίτσος, 2012).

Όπως υποστηρίζει ο Πολάσνιεκ (1992), ο μεγαλύτερος ερευνητής της φιλαναγνωσίας στο γαλλικό κράτος, ο καταλληλότερος χώρος για να μπορέσει να καλλιεργηθεί η αγάπη για τα βιβλία μέσω δραστηριοτήτων που θα προάγουν το διάβασμα, είναι τα

σχολεία. Αυτό συμβάλλει με αποτελεσματικό τρόπο στην ανάπτυξη και στη θεμελίωση της φιλαναγνωσίας. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο οι παιδαγωγοί βρίσκονται μπροστά σε μία εκ των μεγαλύτερων προκλήσεων. Αναλυτικότερα καλούνται να μετατρέψουν την πρωτογενή επαφή των παιδιών με το βιβλίο σε μία δημιουργική και μόνιμη σχέση και να αναδιαμορφώσουν τους μικρούς αναγνώστες σε δια βίου συντρόφους των βιβλίων, τα οποία θεωρούν αναντικατάστατες πηγές δημιουργίας, φαντασίας και γνώσης (Παπαδάτος, 2009). Οι παιδαγωγοί έχουν στη διάθεσή τους πολλά λογοτεχνικά κείμενα, όπως είναι οι μύθοι, τα παραμύθια, τα ποιήματα, οι μικρές ιστορίες και τα βιβλία γνώσεων που μπορούν να αξιοποιήσουν και να αναδείξουν. Προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση είναι αναγκαίο να επιστρατεύουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους, για να μπορούν να επινοήσουν μεθόδους που θα κεντρίζουν το ενδιαφέρον των παιδιών προσχολικής ηλικίας, όπως είναι οι ακόλουθες (Πολάσνιεκ, 1992):

- Να αξιοποιούν τις ενδείξεις που περιλαμβάνουν το εξώφυλλο και το οπισθόφυλλο των βιβλίων.
- Να αξιοποιούν τον τίτλο, την αρχή του κειμένου και τις εικόνες.
- Να αξιοποιούν τα βιβλία γνώσεων και να τα προσαρμόζουν σε συγκεκριμένες παιδαγωγικές πρακτικές.
- Να διασκευάζουν τα παραμύθια ή τις ιστορίες.
- Να προχωρούν σε μία συγκριτική μελέτη των γνώσεων των παραμυθιών.
- Να μετατρέπουν ένα αφηγηματικό κείμενο σε διαλογικό.
- Να συμπληρώνουν τους τίτλους γνωστών παραμυθιών μέσω μιας λίστας από πιθανές λέξεις.
- Να δημιουργούν μια λίστα με χαρακτηριστικούς τίτλους γνωστών παραμυθιών, με βάση τις εικόνες που έχουν.
- Να μπορούν να συνδέουν τα παραμύθια με τους διαλόγους.
- Να μπορούν διαβάζουν γνωστά παραμύθια στα παιδιά.

- Να μπορώ να ξαναγράψουν γνωστά παραμύθια αλλάζοντας κάποια σημεία τους.

Τα παιδιά συγχρόνως με τις παραπάνω προσεγγίσεις θα μπορούσαν να ασχοληθούν και με πολλές ακόμα δραστηριότητες, μέσω των οποίων θα εξασκηθεί η φαντασία, η εφευρετικότητα, η δημιουργική σκέψη και η γλώσσα τους. Η οργάνωση δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη ζωγραφική, με το κουκλοθέατρο, με τη χειροτεχνία, με τα αυτοσχέδια παραμύθια, με τα ποιήματα, με τις συλλογικές ή ομαδικές ιδέες και με τη δραματοποίηση, η αναγνώριση λέξεων μέσα στα κείμενα και η μετατροπή των παραμυθιών σε ποιήματα μέσω της ανάγνωσης των εικόνων, μπορούν να προσφέρουν, πέρα από την ψυχαγωγία, μια διέξοδο στον αυθορμητισμό και στη δημιουργική σκέψη των παιδιών μέσα σε ένα περιβάλλον συντροφικότητας και συνοχής (Παπαδάτος, 2009). Η συζήτηση σχετικά με το περιεχόμενο των ιστοριών και με τις ερωτήσεις που μπορούν να κινητοποιήσουν τα παιδιά, η ανατροπή του τέλους της ιστορίας, ο σχολιασμός των πράξεων των ηρώων, καθώς και η αλλαγή των τίτλων είναι πολύ σημαντικές δραστηριότητες, που προσφέρουν στα παιδιά τη δυνατότητα ταύτισης με τους ήρωες, καθώς και διαφωνίας ή συμφωνίας με τις επιλογές τους. Σε αυτά θα μπορούσαν να προστεθούν και η δοκιμή υποθέσεων, η τροποποίηση των εξελίξεων των ιστοριών και οι δημιουργικές δραστηριότητες. Μέσω πολλών εμψυχωτικών δημιουργικών δραστηριοτήτων κάθε παιδί μπορεί να αφουγκραστεί τον εαυτό του και γενικότερα τον κόσμο, να δομήσει την προσωπικότητά του, να εξοικειωθεί με το περιβάλλον, να διευρύνει τα όριά του, αλλά και να αναπτύξει τις γνώσεις του γύρω από τα αντικείμενα με αποτέλεσμα να δημιουργήσει και να εκφραστεί (Αναγνωστοπούλου κ.ά., 2001).

Η αξία που έχει ο λογοτεχνικός λόγος και πιο συγκεκριμένα η παιδική λογοτεχνία για την ολοκλήρωση της πνευματικής και ψυχοσυναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών είναι αναμφισβήτητη. Όλες οι απόπειρες που γίνονται εκ μέρους των φορέων, έτσι ώστε τα βιβλία να φτάνουν στα χέρια όλο και πιο πολλών παιδιών, είναι πράγματι πολλές. Εκ μέρους της πολιτείας η καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας έχει τεθεί ως μία εκ των βασικών προτεραιοτήτων της, ενώ αντίστοιχα οι συγγραφείς των παιδικών βιβλίων είναι και οι ίδιοι πρωτοπόροι βοηθώντας στη διάδοσή τους. Συγχρόνως, όλο

και πιο πολλές οικογένειες, είτε είναι αναγνώστες είτε όχι, θεωρούν ότι είναι καθήκον τους να αγοράζουν βιβλία στα παιδιά τους (Καρακίτσιος, 2012).

2.3 Η παιδική λογοτεχνία στο ΔΕΠΠΣ της προσχολικής αγωγής

Στόχος της προσχολικής αγωγής είναι να βοηθήσει κάθε παιδί να αναπτυχθεί σε σωματικό, συναισθηματικό, γνωστικό και κοινωνικό επίπεδο μέσα στο πλαίσιο των ευρύτερων στόχων που τίθενται τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι νηπιαγωγοί θα πρέπει να εξασφαλίζουν όλες τις προϋποθέσεις που θεωρούνται αναγκαίες για να μπορέσουν τα παιδιά να κοινωνικοποιηθούν και να ολοκληρώσουν την ανάπτυξή τους (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2019). Το πρόγραμμα που περιλαμβάνει το νηπιαγωγείο θα πρέπει να βασίζεται στα ακόλουθα:

- Στην παροχή γνώσεων που αφορούν τη μάθηση και την ανάπτυξη κάθε παιδιού.
- Σε ένα σύνολο σχετικών θεωρητικών συζητήσεων.
- Σε εμπειρικά δεδομένα που αφορούν τον σχεδιασμό των κατάλληλων προγραμμάτων.
- Τα παιδιά μέσα σε ένα περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα μπορούν να ανακαλύψουν τις αισθήσεις τους, να δημιουργήσουν νέες ιδέες και να δομήσουν τη γνώση. Μέσω της ανάπτυξής τους θα κινητοποιηθούν να συμμετέχουν σε πιο περίπλοκες και σύνθετες μορφές αλληλεπιδράσεων, με αποτέλεσμα να καλλιεργηθούν οι νοητικές και γλωσσικές ικανότητες των παιδιών (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2019).

Με βάση το Πρόγραμμα Σπουδών της προσχολικής αγωγής, το Διαθεματικό Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το νηπιαγωγείο (ΔΕΠΠΣ), είναι ένα περιεκτικό πλαίσιο, το οποίο περιλαμβάνει όλες τις γνώσεις που πρέπει να ενσωματώσουν τα παιδιά, τις διαδικασίες με τις οποίες θα καθοριστούν οι επιδιώξεις και οι αρμοδιότητες του κάθε εκπαιδευτικού και το πλαίσιο, μέσα στο οποίο θα υλοποιηθούν η διδασκαλία και η μάθηση. Μέσω των ΔΕΠΠΣ προσδιορίζονται οι κατευθύνσεις των προγραμμάτων που αφορούν τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των

μαθηματικών, της γλώσσας, της δημιουργίας, της έκφρασης, της πληροφορικής και της Μελέτης του Περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα με βάση το ΔΕΠΠΣ (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2019) παρουσιάζονται ακολούθως κάποια προγράμματα σχετικά με τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την παιδική λογοτεχνία.

Παιδί και γλώσσα

Προφορική επικοινωνία

- Είναι αναγκαία η ενθάρρυνση των παιδιών να αφηγούνται παραμύθια.
- Πρέπει να παροτρύνονται, έτσι ώστε να συσχετίσουν τις ιστορίες που έχουν ακούσει με τη δική τους ζωή ή με τις εμπειρίες τους.
- Πρέπει να παροτρύνονται να προχωρήσουν στη σύνθεση ιστοριών είτε με είτε χωρίς περιορισμούς και καθοδήγηση.
- Είναι αναγκαίος ο εθισμός τους στην απομνημόνευση και στην απαγγελία ποιημάτων, στην εκμάθηση λαχνισμάτων, αινιγμάτων και γλωσσοδετών και στην απομνημόνευση μικρών ρόλων στο πλαίσιο θεατρικών παραστάσεων που θα παρουσιαστούν μέσα στις τάξεις.
- Θα πρέπει τα παιδιά να συνηθίσουν την εύστοχη αναπαραγωγή λεκτικών σχημάτων που συναντούν μέσα στα παραμύθια, όπως είναι το «Έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα...» ή το «ήταν μια φορά κι ένα καιρό».
- Μέσω τραγουδιών, ριμών και λαχνισμάτων πρέπει τα παιδιά να κατανοήσουν με σταδιακό τρόπο τον φωνητικό χαρακτήρα που έχει η ελληνική γλώσσα και να διακρίνουν το κάθε φώνημα ως συστατικό της λέξης (Π.Ι., 2019).

Ανάγνωση

- Τα παιδιά θα πρέπει να έρθουν σε επαφή με έναν μεγάλο αριθμό εικονογραφημένων βιβλίων, εφημερίδων, περιοδικών, λεξικών, αλλά και

χαρτών, αφισών και συσκευασιών προϊόντων που γνωρίζουν ήδη από την καθημερινή τους ζωή.

- Τα παιδιά θα πρέπει να ακούν κείμενα μέσα από τα βιβλία που θα τους διαβάζουν οι εκπαιδευτικοί τους, οι οποίοι θα τους δείχνουν με το δάχτυλο το σημείο, το οποίο διαβάζουν, ενώ ο ρυθμός ανάγνωσής τους θα είναι κανονικός. Φυσικά είναι αναγκαίος ο χρωματισμός φωνής τους, με βάση το περιεχόμενο που έχουν τα κείμενα.
- Τα βιβλία ή τα έντυπα που διαβάζονται κάθε φορά θα πρέπει να αφορούν τα παιδιά, έτσι ώστε αυτά να συνειδητοποιήσουν ότι αυτό που ακούν είναι κείμενο και σε καμία περίπτωση εικόνα.
- Θα πρέπει τα παιδιά να ενθαρρύνονται, έτσι ώστε να παρεμβαίνουν κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης των κειμένων, καθώς και να κάνουν υποθέσεις σχετικά με τη συνέχεια που έχουν, με το τέλος τους, αλλά και με τους χαρακτήρες τους.
- Τα παιδιά θα πρέπει να μπορούν να αναγνωρίζουν τα διαλογικά μέρη των κειμένων, τα οποία επιλέγονται να διαβαστούν, και να επαναλαμβάνουν παρόμοιου τύπου διαλόγους.
- Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να διαβάζουν τα κείμενα στα παιδιά κατ' επανάληψη, ειδικά όταν αυτά το ζητούν, έτσι ώστε να τα οδηγήσουν με σταδιακό τρόπο στην απομνημόνευση. Ειδικότερα, τα έμμετρα κείμενα, όπως είναι τα ποιήματα και τα λαχίσματα, που περιλαμβάνουν παρηχήσεις, ομοιοκαταληξίες και ρίμες, μπορούν να απομνημονευθούν ακόμα ευκολότερα και να βοηθήσουν τα παιδιά να κατανοήσουν με σταδιακό τρόπο τα στοιχεία που περιέχει η γλώσσα, τα οποία συνδέονται με τον ιδιαίτερο συλλαβικό χαρακτήρα της και συμβάλλουν στη συντακτική και φωνημική συνείδηση αυτής. Σε αυτό το πλαίσιο μπορούν να απομνημονεύσουν μικρούς ρόλους, τους οποίους θα δραματοποιήσουν μέσα στις σχολικές παραστάσεις.
- Στο νηπιαγωγείο θα πρέπει να διαμορφώνεται ένα περιβάλλον γεμάτο ερεθίσματα που αφορούν τον γραπτό λόγο. Έτσι, στη βιβλιοθήκη, πέρα από τα βιβλία, θα πρέπει να υπάρχουν και έντυπα άλλων ειδών, όπως είναι οι εφημερίδες, οι αφίσες και τα περιοδικά. Η βιβλιοθήκη που υπάρχει στο

νηπιαγωγείο θα πρέπει να είναι οργανωμένη έτσι, ώστε κάθε παιδί να μπορεί να δανείζεται εικονογραφημένα βιβλία με έντεχνα λαϊκά παραμύθια, λαχνίσματα, θρύλους, μύθους, γλωσσοδέτες, ποιήματα ή μικρά θεατρικά, καθώς και με εικονογραφημένα λευκώματα ή περιοδικά, έντυπα και βιβλία που έχουν εγκυκλοπαιδικό χαρακτήρα και αφορούν τα μικρά παιδιά και φυσικά όλα αυτά να τα επιστρέφουν στη θέση τους.

- Πριν την έναρξη της ανάγνωσης των βιβλίων θα επισημαίνεται εκ μέρους των εκπαιδευτικών ότι στο εξώφυλλο είναι γραμμένα τα πιο σημαντικά συστατικά που περιλαμβάνουν, όπως είναι ο τίτλος, η εικονογράφηση, ο εκδοτικός οίκος και ο συγγραφέας τους. Με αυτόν τον τρόπο θα ενθαρρυνθούν να αναγνωρίζουν τις θέσεις που έχουν αυτά τα στοιχεία σε κάθε βιβλίο. Επιπλέον, θα κινητοποιηθούν να αντιλαμβάνονται τη σελιδαρίθμηση ή τον ρόλο που διαδραματίζει ο πίνακας των περιεχομένων.

Γραπτή έκφραση και γραφή

- Τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες, κατά τη διάρκεια ενδιαφερουσών για αυτά δραστηριοτήτων, θα υπαγορεύουν στους εκπαιδευτικούς κείμενα, τα οποία έχουν διαμορφωθεί εκ μέρους τους με συλλογικό τρόπο.

Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση

- Οι εκπαιδευτικοί θα διαβάζουν ιστορίες, θρύλους, μύθους, παραμύθια και βιογραφίες στα παιδιά. Στη συνέχεια αυτά θα εξασκούνται στην κατανόηση των γεγονότων, στην αναγνώριση των ηρώων, των ιστοριών και των συνεπειών που έχουν οι πράξεις τους.

Παιδί – δημιουργία – έκθεση

- Τα παιδιά κινητοποιούνται να συμμετέχουν στην αφήγηση ιστοριών, στην εικονογράφηση και στη δραματοποίησή τους σε συνεργασία με τους συμμαθητές τους. Επιπλέον ενθαρρύνονται να τονίζουν την ανάγκη που έχουν

για δράση και για λογική εξέλιξη των ιστοριών τους. Τέλος μαθαίνουν τον τρόπο προσέγγισης περιγραφών και πληροφοριών.

- Κινητοποιούνται να αποφασίζουν με συμμετοχικό τρόπο γύρω από την εξέλιξη και την ανάπτυξη αυτοσχέδιων ιστοριών που πρόκειται να παιχτούν ή να συνεχίζουν κάποιες που βρίσκονται σε εξέλιξη.
- Κινητοποιούνται ιδιαίτερα να διασκευάζουν και να αναλαμβάνουν τους ρόλους κάποιων σεναρίων δοσμένων ή αυτοσχέδιων.
- Ενθαρρύνονται να συμμετέχουν στη δραματοποίηση μύθων, παραμυθιών και ιστοριών που διαβάζουν (Π.Ι., 2019).

Παιδί και πληροφορική

- Τα παιδιά ακούν μέσα από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές παραμύθια.

2.4 Η συμβολή της παιδικής λογοτεχνίας στην ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας

Τα βιβλία συμβάλλουν με θετικό τρόπο σε κάθε από τομέα της ανάπτυξης των παιδιών. Όλοι οι άνθρωποι από τη στιγμή της γέννησής τους έχουν έντονη την ανάγκη να επικοινωνήσουν με τους άλλους μέσω της αξιοποίησης του λόγου τους. Αρχικά, λοιπόν, είναι αναγκαία η κάλυψη της συγκεκριμένης ανάγκης και γι' αυτόν τον λόγο το βιβλίο μπορεί να συντελέσει με θετικό τρόπο στην ανάπτυξη του λόγου των παιδιών. Τα ίδια λατρεύουν την ανάγνωση παραμυθιών και έτσι νιώθουν ιδιαίτερη ικανοποίηση και γι' αυτό θέλουν να ακούσουν όλο και περισσότερα. Τα παραμύθια βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με τον λόγο. Η δομή που έχει ο λόγος των παραμυθιών δεν μοιάζει με την αντίστοιχη της καθημερινής ομιλίας, ούτε, όμως, με αυτή που έχουν τα γραπτά κείμενα. Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά έρχονται σε επαφή με μία διαφορετική μορφή γραπτού λόγου. Έτσι, εμπλουτίζεται το λεξιλόγιο που έχουν και μαθαίνουν να επικοινωνούν καλύτερα με τους γύρω τους. Όπως

ακριβώς συμβαίνει και στον προφορικό λόγο, έτσι τα παραμύθια μπορούν να συμβάλουν και στον γραπτό. Επιπλέον, τα βιβλία βοηθούν τους ενήλικες να έρθουν σε αποτελεσματική επαφή με τα παιδιά, λόγω του ότι αποτελούν έναν διαμεσολαβητή μεταξύ τους (Παπαδάτος, 2006).

Ταυτόχρονα, κάθε παιδί μαθαίνει το πως θα μπορούσε να εστιάσει την προσοχή του για όλο και μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και να κατανοήσει τις πιο πολύπλοκες μορφές που περιέχει ο γραπτός λόγος. Ειδικότερα, τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορούν με αυτόν τον τρόπο να εξασκηθούν στην ακρόαση των μεγάλωφωνων αναγνώσεων ή των προφορικών αφηγήσεων των ενηλίκων και στη συνέχεια να αφηγηθούν και τα ίδια ιστορίες που ίσως γνωρίζουν. Κατανοούν, βέβαια, τη σχέση που έχει ο προφορικός λόγος με τον γραπτό μέσα από το ξεφύλλισμα ενός βιβλίου ή από την παρακολούθηση κάθε ενήλικα που αποφασίζει να διαβάσει κάποιο παραμύθι (Μαλαφάντης, 2005).

Γενικότερα, ρόλος των ενηλίκων είναι να λειτουργούν με υποβοηθητικό τρόπο δίνοντας στα παιδιά το μήνυμα ότι οι ίδιοι δεν είναι παντογνώστες. Ο γραπτός λόγος βρίσκεται σε κάθε πλαίσιο και μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα το γεγονός αυτό γίνεται κατανοητό. Για να μπορέσουν τα παιδιά να παρακολουθήσουν την εξέλιξη των διηγήσεων χρειάζεται να προσέχουν τα λόγια που περιλαμβάνουν. Με αυτόν τον τρόπο εξασκούνται και στη διατήρηση της προσοχής τους (Γαβριηλίδου, 2008).

Μέσα από το βιβλίο αναπτύσσεται σημαντικά και η φαντασία των παιδιών, ενώ με βάση τον Piaget, η συμβολική σκέψη, η ικανότητα δηλαδή που έχουν τα παιδιά να παράγουν εικόνες που υπάρχουν στη μνήμη τους, εμφανίζεται στα ίδια πριν ξεκινήσουν την ομιλία τους. Το συγκεκριμένο δεδομένο αποδεικνύει ότι η φαντασία τους αναπτύσσεται από τα πρώτα έτη κιόλας της ηλικίας τους. Ένας μεγάλος αριθμός επιστημόνων ασχολήθηκαν με τη φαντασία και γι' αυτόν τον λόγο στο συγκεκριμένο πλαίσιο έχουν υπάρχουν αντίθετες απόψεις. Πέρα από αυτό, όμως, συμφωνούν πως για να μπορέσει η ίδια να εξελιχθεί σωστά θα πρέπει να διαμορφωθεί πρώτα το κατάλληλο περιβάλλον. Κάθε λογοτεχνικό κείμενο μπορεί να συμβάλλει στην ενίσχυση της μνήμης των παιδιών. Τα ίδια θα μάθουν πληροφορίες γύρω από πράγματα, γεγονότα και καταστάσεις, που μπορεί να μην έχουν τη δυνατότητα να ζήσουν στην πραγματική ζωή (Ζακοπούλου, 2012).

Πολύ σημαντικό είναι και το ότι το βιβλίο μπορεί να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό και τον ψυχικό κόσμο των παιδιών, εφόσον μέσω των ιστοριών του ξεκινούν να αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα των άλλων. Όταν τα παραμύθια διαβάζονται εκ μέρους μιας ομάδας παιδιών, τότε μπορεί να γίνουν έναυσμα για να ξεκινήσουν συζητήσεις ή δραστηριότητες, μέσω των οποίων θα προαχθεί η κοινωνικότητα των παιδιών. Πέρα από αυτό, μέσα από κάθε λογοτεχνικό έργο τα ίδια μπορούν να έρθουν σε επαφή με τη ζωή των ανθρώπων διαφόρων πολιτισμικών ή κοινωνικών συγκειμένων και εποχών (Ζακοπούλου, 2012). Τέλος, θα πρέπει να τονιστεί ότι τα βιβλία επηρεάζουν και τον κινητικό τομέα των παιδιών, εφόσον μέσα από αυτά μαθαίνουν να εκφράζονται και να συνδυάζουν εποικοδομητικά τις γνώσεις τους και όλα σου έχουν μάθει μέσα από την κίνηση. Σε αυτό το πλαίσιο θα μπορούσαν να εκφράσουν ένα συναίσθημα που ένιωσαν με κάποια κίνηση, ένα αντικείμενο, μια συγκίνηση, η ένα ζώο με ελεύθερο τρόπο, χωρίς προκαθορισμένες εντολές ή κινήσεις, έτσι όπως ακριβώς ορίζει η φαντασία τους (Ζακοπούλου, 2012).

2.5 Παιδική λογοτεχνία και νηπιαγωγοί

Οι απόψεις που κυριαρχούσαν τα προηγούμενα χρόνια σχετικά με τον ρόλο που διαδραματίζουν οι νηπιαγωγοί συνδέονταν αυτομάτως με τον χαρακτήρα και την προσωπικότητά τους. Έτσι, οι ιδανικοί εκπαιδευτικοί ήταν συνήθως γυναίκες που είχαν τα χαρακτηριστικά που παρέπεμπαν στο πρότυπο των «καλών» γυναικών και όχι στο αντίστοιχο που αφορούσε τις επαγγελματικές δεξιότητες αυτών (Π.Ι., 2011). Όλα αυτά στη σύγχρονη εποχή έχουν αλλάξει. Πλέον, οι προσδοκίες που αφορούν τον ρόλο των νηπιαγωγών διαφοροποιήθηκαν, λόγω του ότι ο ίδιος είναι καθοριστικός για να μπορέσουν τα παιδιά να καλλιεργήσουν τις γνώσεις τους στην προσχολική εκπαίδευση. Είναι το βασικότερο εργαλείο για να εκπαιδευτούν, για να γίνει, όμως, αυτό θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα φιλικό, πλούσιο σε ερεθίσματα και ασφαλές περιβάλλον που θα καλύπτει τις ανάγκες τους (Παμουκτσόγλου, 2004).

Οι νηπιαγωγοί μπορούν να ελκύσουν τις γνώσεις μέσα από τα παιχνίδια, να βοηθήσουν τα παιδιά να διερευνήσουν πηγές πληροφόρησης, να συζητήσουν μαζί τους, να ανταλλάξουν απόψεις, να παρουσιάσουν ιδέες και να δημιουργήσουν. Πέρα από αυτά, τα βοηθά να αναπτύξουν την αυτοπεποίθησή τους, την αποδοχή, τις

συνεργασίες, τη συμμετοχή σε δραστηριότητες και την αγάπη τους για αυτές. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της αξιοποίησης των προϋπαρχουσών γνώσεων, των βιωμάτων και των εμπειριών που έχουν τα παιδιά, ως σημείο έναρξης με στόχο να αναπτυχθούν ακόμα περισσότερο. Βασικό, όμως, είναι ότι για να γίνουν πράξη όλα τα παραπάνω οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να εξαλείψουν τις πιθανές στερεοτυπικές αντιλήψεις ή προκαταλήψεις που έχουν (Παπαδάτος, 2006).

Στόχος του νηπιαγωγού είναι να καταφέρει να φέρει κάθε παιδί σε επαφή με τα είδη που περιλαμβάνει η παιδική λογοτεχνία και να το κάνει να τα αγαπήσει. Από την ηλικία των πέντε ετών τα παιδιά μπορούν να μάθουν περισσότερα πράγματα από ότι στη μετέπειτα ζωή τους, με άμεση απόρροια να αποκτούν τα κύρια εργαλεία που είναι υπεύθυνα για τη μάθησή τους στα επόμενα χρόνια της φοίτησης στο σχολείο. Οι νηπιαγωγοί, λοιπόν, είναι αναγκαίο να εφαρμόζουν εκσυγχρονισμένους και καινοτόμους παιδαγωγικούς τρόπους για να μπορέσουν όλοι οι στόχοι τους να επιτευχθούν. Βέβαια, είναι χαρακτηριστική η ύπαρξη κάποιων προϋποθέσεων και μέσων που θα πρέπει να έχουν υπόψη τους (Μαλαφάντης, 2005). Όπως υποστηρίζουν και οι Παπανικολάου & Τσιλιμένη (1992) τα μέσα και οι προϋποθέσεις που αφορούν τους νηπιαγωγούς σχετικά με αυτό το ζήτημα είναι τα ακόλουθα:

- Η λογοτεχνική μελέτη: Είναι πολύ βασικό οι νηπιαγωγοί να μελετούν πολλούς σπουδαίους ποιητές και πεζογράφους για να μπορούν να διευρύνουν τις γνώσεις τους. Τότε μόνο θα νιώσουν έτοιμοι μέσα από τη δημιουργική δύναμη που έχει η γλώσσα να εισάγουν τα παιδιά στον δρόμο της.
- Η λογοτεχνική ενημέρωση: Οι νηπιαγωγοί θα πρέπει να παραμένουν συνεχώς ενημερωμένοι γύρω από τις εξελίξεις στον τομέα της λογοτεχνίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από διάφορα σεμινάρια, που θα παρακολουθήσουν, ή από ενημερωτικά περιοδικά που σχετίζονται με το συγκεκριμένο πλαίσιο, έτσι ώστε να δώσουν ιδιαίτερη αξία στις κριτικές σχετικά με τα παιδικά βιβλία.
- Η επιλογή των θεμάτων: Οι νηπιαγωγοί είναι υπεύθυνοι να κρίνουν και να επιλέξουν τα κατάλληλα λογοτεχνικά κείμενα, ποιήματα ιστορίες. Το περιεχόμενο που έχουν θα πρέπει να προσελκύουν το ενδιαφέρον κάθε παιδιού και να ανταποκρίνονται στην πνευματική του ηλικία και στις

διαφορετικές ανάγκες του. Η σωστή επιλογή του θέματος βοηθά τα παιδιά να ολοκληρώσουν την προσωπικότητά τους και στη συνέχεια να αλληλεπιδράσουν με ακόμα πιο σύνθετα κείμενα. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει, επομένως, να έχουν στον νου τους κάποιες ανάγκες για να επιλέξουν ένα θέμα. Οι ανάγκες αυτές συμπεριλαμβάνουν τις κοινωνικές, τις πανανθρώπινες, τις ατομικές και τις τοπικές.

- Η ενημέρωση των γονέων: Η ενημέρωση των γονέων είναι αναγκαία για να εκπαιδευτούν σωστά τα παιδιά. Το σημαντικότερο είναι οι συνεργασίες ανάμεσα στους νηπιαγωγούς και στους ίδιους. Κάθε νηπιαγωγός έχει την υποχρέωση να καλεί την οικογένεια και να μοιράζεται μαζί της κάθε μέθοδο που επιλέγει να εφαρμόσει μέσα στην τάξη του. Ακόμα, οι γονείς θα μπορούσαν να εμπλουτίσουν τα παιδικά βιβλία ή τα περιοδικά που χρειάζεται μία τάξη.
- Δημιουργία της βιβλιοθήκης: Σε κάθε νηπιαγωγείο θα πρέπει να υπάρχει μία βιβλιοθήκη, ποικίλου περιεχομένου. Με αυτόν τον τρόπο θα δοθεί στα παιδιά η ευκαιρία να έρθουν σε άμεση επαφή με τα βιβλία και μέσα στην τάξη, αλλά και εκτός από αυτή, όταν τα δανειστούν για μερικές μέρες και τα διαβάσουν στο σπίτι με τους γονείς τους.

Οι νηπιαγωγοί είναι υπεύθυνοι να δημιουργήσουν πολύ σημαντικές δραστηριότητες για τα παιδιά. Βασικό τους μέλημα είναι να μελετήσουν το ΔΕΠΠΣ και σύμφωνα με αυτό να σχεδιάσουν τις αναγκαίες δραστηριότητες με την αξιοποίηση των κατάλληλων στόχων προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες μάθησης των παιδιών σε κάθε τομέα. Κάθε δραστηριότητα που θα επιλέξουν είναι αναγκαίο να αφορά τόσο τον προφορικό όσο και τον γραπτό λόγο και κυρίως να προκαλεί τον νου των παιδιών, έτσι ώστε να οδηγούνται σε υποθέσεις και να αφήνουν ελεύθερη τη φαντασία τους. Ταυτόχρονα, είναι αναγκαίο να τους δίνονται ευκαιρίες να αξιοποιούν και να αναπτύσσουν διαφορετικά μέσα έκφρασης, επικοινωνίας και αναπαράστασης της σκέψης τους (Γαβριηλίδου, 2008).

2.6 Τα κριτήρια επιλογής των παιδικών βιβλίων

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, για να μπορέσουν τα παιδιά να έρθουν σε καλύτερη επαφή με τα βιβλία και να επωφεληθούν από όλα τα πλεονεκτήματα που μπορεί να τους προσφέρουν στο πλαίσιο της προσχολικής αγωγής, θα πρέπει σε κάθε νηπιαγωγείο να υπάρχει μία ενημερωμένη και πλούσια βιβλιοθήκη. Τα παιδικά βιβλία πρέπει να επιλέγονται ανάλογα με το περιεχόμενο που έχουν, με τη λογοτεχνική αξία τους, με την εμφάνιση και με την εικονογράφηση τους. Το βασικότερο είναι να διαπραγματεύονται διάφορες ανθρώπινες αξίες όπως είναι η αξιοπρέπεια, ο ηρωισμός, η φιλία, ο σεβασμός προς τους άλλους και η δικαιοσύνη. Επιπλέον, το περιεχόμενό τους θα πρέπει να είναι κατανοητό και να ανταποκρίνεται στις ικανότητες και στα ενδιαφέροντα που έχουν τα παιδιά αυτής της ηλικίας. Λόγω του ότι είναι μικρά, κυρίως θα είναι τα εικονογραφημένα βιβλία. Τα ίδια επιλέγονται με βάση τις εικόνες τους, οι οποίες πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεγμένες και να προσελκύουν το ενδιαφέρον τους. Το νόημά τους οφείλει να είναι εύληπτο και απλό, ενώ η γλώσσα τους κατανοητή με λιτές εκφράσεις και σαφείς (Παμουκτσόγλου, 2004).

Όπως υποστηρίζει και η Καλαμάρα (2016) υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα κριτήρια που βοηθούν να επιλεγούν τα κατάλληλα βιβλία για την προσχολική εκπαίδευση. Αυτά είναι τα ακόλουθα:

- **Μορφολογικά**

Τα μορφολογικά κριτήρια που αφορούν την εικονογράφηση περιλαμβάνουν κυρίως τη σχέση των εικόνων με τα κείμενα. Σε κάθε περίπτωση είναι αναγκαία η ύπαρξη της ικανότητας των εικόνων να αναδεικνύουν και να συμπληρώνουν τα κείμενα, συνδέοντας ταυτόχρονα τις δύο αυτές πτυχές σε μία ρομαντική και μοναδική σύνθεση. Επιπλέον, βασικό είναι να εξετάζεται το κατά πόσο η εκάστοτε εικόνα έχει το χαρακτηριστικό της στυλ και μπορεί να ενσωματωθεί με αποτελεσματικό τρόπο στη γραφική απεικόνιση. Τέλος, λόγω του ότι τυπογραφικές δυνατότητες είναι

απεριόριστες, οι εικόνες πρέπει να θεωρούνται ολοκληρωμένα έργα τέχνης και να αντιστοιχούν με αρμονικό τρόπο σε κάθε σελίδα.

- **Αισθητικά**

Αυτό που μπορεί να είναι ιδιαίτερα δύσκολο να επιτευχθεί είναι η ισορροπία ανάμεσα στην τέχνη και στην αντίληψη των παιδιών για την εικόνα, η οποία τις περισσότερες φορές διαμορφώνεται με βάση την ηλικία και την καλλιτεχνική τους καλλιέργεια. Εάν είναι αναγκαίο πρέπει να παρθεί μία απόφαση σχετικά με την πιθανότητα οι καλλιτέχνες οφείλουν να επιδιώκουν να επικεντρώνονται πιο πολύ στα αισθητικά κριτήρια της τέχνης τους και να ακολουθούν τους κανόνες τους, ή στα παιδαγωγικά και να ακολουθούν τις υποδείξεις της παιδαγωγικής επιστήμης. Η επιλογή αυτή, βέβαια, δεν είναι καθόλου εύκολη, ενώ ο ιδανικός συνδυασμός μεταξύ αυτών των δύο ξεπερνά πολλές φορές τα όρια της υλοποίησής του.

- **Ψυχοπαιδαγωγικά**

Οι εικονογράφοι πρέπει να γνωρίζουν την ψυχική και σωματική εξέλιξη των παιδιών, αλλά και τις δυσχέρειες που αντιμετώπισαν κατά την αναπτυξιακή τους πορεία, έτσι ώστε να έχουν την ικανότητα προσαρμογής του έργου τους για να είναι το ίδιο κατανοητό στα παιδιά. Η εικονογράφηση που αφορά τα παιδιά είναι ένα κύριο μέσο για να κατανοήσουν τον κόσμο τους, ενώ η σημασία της, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν δυσχέρειες επικοινωνίας ή μαθησιακές, είναι ακόμα μεγαλύτερη. Γι' αυτόν τον λόγο κάθε εικονογράφος θα πρέπει να είναι εξοικειωμένος με τις νοητικές και φυσικές διαδικασίες των παιδιών, έτσι ώστε να μπορεί να χρησιμοποιεί το ύφος που θεωρείται κατάλληλο και τα χρώματα που χρειάζονται για να διαβιβάσει με σωστό τρόπο το μήνυμά του.

Η επικοινωνία με τα παιδιά είναι πολύ σημαντική και εξαιτίας αυτού θα πρέπει το λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν τα κείμενα να είναι κατανοητό και απλό. Μόνο έτσι θα δημιουργηθεί ένα περιβάλλον προσιτό για τα ίδια και θα βοηθήσει σημαντικά στην

ανάπτυξη της αντίληψης που έχουν για τον κόσμο γύρω τους. Τα εικονογραφημένα βιβλία, σε κάθε περίπτωση, οφείλουν να έχουν ένα διδακτικό και θετικό μήνυμα για τα παιδιά, έτσι ώστε να τα βοηθούν στην απόκτηση νέων γνώσεων μέσα από την ανάγνωση και από την παρατήρηση των εικόνων τους.

Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που προηγήθηκε έγινε φανερό ότι η λογοτεχνία μπορεί να αποτελέσει ένα πολύ σημαντικό και κυρίως ισχυρό εργαλείο στην προσχολική αγωγή, λόγω του ότι αποτελεί μία πλούσια πηγή μαθημάτων και γνώσεων για κάθε παιδί. Πιο συγκεκριμένα η αξιοποίηση των λογοτεχνικών έργων στην προσχολική εκπαίδευση μπορεί να έχει πολλαπλά οφέλη για τα ίδια. Αρχικά η ανάγνωση παιδικών βιβλίων βοηθά τα παιδιά να ενισχύσουν το λεξιλόγιο, τις δεξιότητες κατανόησης και τη γραμματική τους. Ταυτόχρονα ένας μεγάλος αριθμός παιδικών αναγνωσμάτων έχουν ως βασικά χαρακτηριστικά τους την προαγωγή και την ανάδειξη των κοινωνικών αξιών, της κατανόησης των συναισθημάτων και της συνεργασίας ανάμεσα σε όλα τα παιδιά (Αναγνωστοπούλου κ.ά., 2001).

Όλα τα λογοτεχνικά έργα μπορούν να ενθαρρύνουν σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη της φαντασίας και της αισθητικής αντίληψης των παιδιών, ενώ η επαφή τους με τις ενδιαφέρουσες ιστορίες που περιέχουν τα ενθαρρύνει να έρθουν σε επαφή με την διαδικασία της ανάγνωσης και κυρίως να αποκομίσουν θετική εντύπωση από αυτήν. Μέσα από την παρουσίαση διαφόρων θεμάτων, κοινωνικών προβλημάτων και σημαντικών ζητημάτων, τα παιδιά βοηθούνται να κατανοήσουν τον κόσμο γύρω τους, με έναν τρόπο ιδιαίτερα αποτελεσματικό και κυρίως ασφαλή για τα ίδια (Γιαννικοπούλου, 2001). Αυτό οφείλεται κυρίως στον χαρακτήρα που έχουν τα βιβλία που ανήκουν στην παιδική λογοτεχνία, τα οποία είναι σημαντικά για την εκπαίδευση και την ανάπτυξη των παιδιών. Εξάλλου, τα παιδιά, μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορούν να γίνουν κοινωνικά ευαίσθητα, να αναπτύξουν την ενσυναίσθησή τους και να κατανοήσουν τις σχέσεις με τους γύρω του (Γαβριηλίδου, 2008).

Η παιδική λογοτεχνία προσφέρει στα παιδιά ένα πλούσιο περιεχόμενο συναισθηματικών σεναρίων, βοηθώντας τα με αυτόν τον τρόπο να κατανοήσουν και να διαχειριστούν σωστά τα συναισθήματά τους και κυρίως να μάθουν να τα αξιοποιούν ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση. Επιπλέον, πολλά παιδικά βιβλία περιλαμβάνουν διάφορα διδάγματα και μηνύματα, τα οποία υπάρχει πιθανότητα να μιμηθούν τα παιδιά με αποτέλεσμα να υιοθετήσουν σωστές συμπεριφορές, που θα βασίζονται στην αλληλεγγύη και στη δικαιοσύνη (Gamble, 2019). Αυτή η πρόμη

επαφή με τα βιβλία είναι ικανή, όχι μόνο να ενθαρρύνει την ανάγνωσή τους στο ηλικιακό στάδιο, στο οποίο βρίσκονται, αλλά να κινητοποιήσει τα παιδιά, έτσι ώστε να γίνουν στο μέλλον ενεργοί αναγνώστες (Gamble, 2019).

Οι συγγραφείς παιδικής λογοτεχνίας έχουν την πολύτιμη ευκαιρία να δημιουργήσουν σημαντικά έργα, τα οποία όχι μόνο θα διασκεδάσουν τα παιδιά, αλλά κυρίως θα τα ενθαρρύνουν να ανακαλύψουν τον γύρω κόσμο και θα τα ενημερώσουν γι' αυτό. Αυτό σημαίνει ότι δημιουργούν ένα εκπαιδευτικό εργαλείο τεράστιας σημασίας για την αναπτυξιακή τους πορεία. Εξαιτίας όλων των παραπάνω, τόσο οι γονείς όσο και οι εκπαιδευτικοί είναι αναγκαίο να αφιερώνουν τις προσπάθειές τους στην ενσωμάτωση της λογοτεχνίας στην προσχολική αγωγή με διάφορους τρόπους όπως είναι η αφήγηση ιστοριών, η ανάγνωση βιβλίων και οι θεατρικές δραστηριότητες. Αυτή η δημιουργική χρήση της λογοτεχνίας μπορεί σε κάθε περίπτωση να μετατρέψει τη μάθηση σε πολύ πιο ενδιαφέρουσα και ευχάριστη για κάθε παιδί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αναγνωστοπούλου, Δ. (2001). Λογοτεχνία και νηπιαγωγείο: Συγκοινωνούντα δοχεία δημιουργικότητας. Στο *Η έρευνα στην προσχολική εκπαίδευση*. Τομ. Α, επιμ. Κούρτη, Ε. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Αναγνωστοπούλου Δ., Καλογήρου Τζ., & Πάτσιου Β. (2001). *Λογοτεχνικά Βιβλία στην Προσχολική Αγωγή*. Αθήνα: Ι.Μ.Π.

Γαβριηλίδου, Σ. (2008). *Το δύσκολο επάγγελμα του κλασικού ήρωα*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Γιαννικοπούλου, Α. (2001). *Η γραπτή γλώσσα στο νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Γιαννικοπούλου, Α. (2008). *Το σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Δελώνης, Α. (1991). *Βασικές Γνώσεις για το Παιδικό και Νεανικό Βιβλίο* (Β΄ Έκδοση εκδ.). Αθήνα: Σύγχρονο Σχολείο.

Δημάκη-Ζώρα, Μ. (2014). *Το σύγχρονο ελληνικό θέατρο για Ανήλικους Θεατές: από το παιδί-δέκτη στο παιδί-συνδημιουργό*. Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου Παιδική Ηλικία: Κοινωνιολογικές, Πολιτισμικές, Ιστορικές και Παιδαγωγικές Διαστάσεις (Αθήνα, 11-14 Απριλίου 2013), επιστημονική επιμέλεια Χ. Μπαμπούνης, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Ε.Κ.Π.Α., Εργαστήριο Κοινωνικών Επιστημών, σσ. 677-683.

Δραγάση, Ε. (1995). Λογοτεχνική Αγωγή για μικρά παιδιά. *Τα Εκπαιδευτικά*, σελ. 22-23.

Ευαγγέλου, Ι. (2006). *Ο Άνθρωπος και ο Μύθος*. Αθήνα: Μ. Βερέττας.

Ζακοπούλου, Α. (2012). *Αρχές Οργάνωσης Παιδαγωγικής Πράξης*. Αθήνα.

Ιντζέμπελης, Ε. (2006). *Οι Μύθοι και τα Εικονογραφημένα Βιβλία*. Αθήνα: Παρασκήνιο.

Καλλέργης, Η. (1995). *Προσεγγίσεις στην παιδική λογοτεχνία*. Αθήνα: Καστανιώτης.

- Κανατσούλη, Μ. (2003). *Εισαγωγή στη Θεωρία και Κριτική της Παιδικής Λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Κανατσούλη, Μ. (2004). *Ιδεολογικές Διαστάσεις της Παιδικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Καρακίτσιος, Α. (2012). *Εισαγωγή στη Φιλαναγνωσία. Επιμορφωτικό υλικό για εκπαιδευτικούς το οποίο δημιουργήθηκε στο πλαίσιο των Πράξεων: Καινοτόμες δράσεις ενίσχυσης της φιλαναγνωσίας των μαθητών*. Ανακτήθηκε 29/11/2023 από <http://www.philanagnosia.gr/epimorfoseis/epimorfotiko-yliko/1583-epimorfotiko-yliko2>
- Καρπόζηλου Μ., (2009). *Το Παιδί στη Χώρα των Βιβλίων*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (2005). *Το θαυμαστό ταξίδι*. Αθήνα: Πατάκης.
- Μαλαφάντης, Κ. (2005). *Παιδαγωγική της Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μαλαφάντης, Κ. Δ. (2006). Παιδαγωγικές διαστάσεις της λογοτεχνίας. *Νέα Παιδεία*, 119, 64-78.
- Μαλαφάντης, Κ. Δ. (2011). *Το παραμύθι στην εκπαίδευση: Ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και αξιοποίηση*. Αθήνα: Διάδραση.
- Μάνος, Χ., Σελίμης, Ε., & Σονιάδης, Χ. (2009). *Λογοτεχνία Προσχολικής Ηλικίας*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Ματσαγοπούρας, Η. (2003). *Η διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2019). Ανακτήθηκε 2/12/2023 από http://www.pischools.gr/programs/depps/?fbclid=IwAR3pnp5r9LhJviyC9R_1u4lCoL7_BgKhybWNYianG-fjrC-DMOON5mPipxM
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011). *Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*. Ανακτήθηκε 15/12/2023 από http://www.pischools.gr/preschool_education/odigos/nipi.pdf
- Παμουκτσόγλου, Α. (2004). Εμείς και οι άλλοι» Διαθεματικότητα και Λογοτεχνία για το σχολείο στον 21 αιώνα. *Επιστημονικό Βήμα*, 3, 30-39.

- Παπαβασιλείου-Χαραλαμπίκη, Ι. (2002). *Τάσεις της Παιδικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παπαδάτος, Γ. (2006). Ο μικρός αναγνώστης της Λογοτεχνίας ως διαπολιτισμικός αναγνώστης. *Διαβάζω*, σελ. 90-91.
- Παπαδάτος, Γ. (2009). «Παιδικό Βιβλίο και Φιλαναγνωσία». *Θεωρητικές αναφορές και προσεγγίσεις –Δραστηριότητες*. Αθήνα: Πατάκη.
- Παπαδάτος Ι., (2012). *Παιδικό Βιβλίο και φιλαναγνωσία, θεωρητικές αναφορές και προσεγγίσεις-Δραστηριότητες*. Αθήνα: Πατάκης.
- Παπαδάτος Ι., (2016). *Το Παιδικό Βιβλίο στην Εκπαίδευση και στην Κοινωνία* (πρώτη αναθεωρημένη έκδοση). Αθήνα: Παπαδόπουλος
- Παπανικολάου, Ρ & Τσιλιμένη, Τ. (1992). *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο. Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Παπαντωνάκης, Γ. (2003). *Εισαγωγή στην Παιδική λογοτεχνία. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις: Παν. Αιγαίου.
- Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Λ. (1990). *Η παιδική λογοτεχνία στην εποχή μας*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Πολάσιεκ, Κ. (1992). *Να δώσουμε στα παιδιά την όρεξη για διάβασμα*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Σακελλαρίου, Χ. (2003). *Παιδί και Βιβλίο. Η καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας και της καλλιέργειας με την παιδική λογοτεχνία*. (Ν. Αθανάσιος, Επιμ.) Μελωδία Καψάσκη.
- Σπανός, Γ. (2002). Η γλώσσα ως προσδιοριστικός παράγοντας της διδασκαλίας της λογοτεχνίας στη Νεοελληνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Στο *Λογοτεχνία και Εκπαίδευση*, Αποστολίδου, Β. & Χοντολίδου Ελένη, (επιμ.), σελ. 69-74, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Τυποθήτω- Γιώργος Δαρδάνος.
- Τάφα, Ε. (2001). *Ανάγνωση και γραφή στην προσχολική εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τσιλιμένη, Τ. (2003). *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970-1990. Γραμματολογική, παιδαγωγική και γλωσσική εξέταση*. Αθήνα: Καστανιώτη.

ΕΕΝΗ

Gamble, N. (2019). Exploring children's literature: Reading for knowledge, understanding and pleasure. *Exploring Children's Literature*, 1-368.

Markidis, K. (2011). *Social literacy in school contexts: concepts and research instrument*. Report for the National Book Center of Greece. Athens.